

AVNİ ERDEMİR**

Sultan II. Osman (Fârisî) ve Dîvânçesi*

Sultan Osman II (Fârisî) and His Dîvânçe

Ö Z E T

Sultan II. Osman, diğer adıyla Genç Osman, Osmanlı'nın on altıncı padişahıdır. Babası Sultan I. Ahmed, annesi Mahfirûz Sultan'dır. 3 Kasım 1604'te doğmuş, 26 Şubat 1618'de on dört yaşında tahta çıkmış, 20 Mayıs 1622'de 18 yaşında askeri darbe ile tahttan indirilerek öldürülmüştür. Tarihimizde askeri darbe sonucu öldürülen ilk Osmanlı padişahıdır.

Bu çalışmanın amacı, Fârisî mahlasıyla şiiirler yazan II. Osman'ın şiiirlerini tespit edilen yazma nüshalar ışığında ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla önce II. Osman'ın hayatı hakkında kısa bilgi verilmiş, daha sonra onun şairliği ve şiiirleri üzerine yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir. Ardından tespit edilen üç yazma nüsha üzerinde tenkitli metin çalışması yapılarak en sağlam metin ortaya çıkarılmıştır. Sonra da bu şiiirlerden hareketle II. Osman'ın şairliği, şiiirinin şekil ve muhteva özellikleri belirlenmiştir.

Genç yaşta vefat eden Fârisî, kısıcak ömrüne 30 gazel, 1 müseddes, 67 nazm, 2 kit'a, 1 rubâ'î ve 18 müfred olmak üzere 6 farklı nazım şekliyle toplam 119 şiiir sığdırmıştır. Şiiir dili sadedir. Şiiirlerinde ikili üçlü terkip yok denecek kadar azdır.

ANAHTAR KELİMELER

II. Osman, Genç Osman, Fârisî, Divânçe.

ABSTRACT

Sultan Osman II who also named as Genc Osman is the sixteenth sultan of Ottoman Empire. His father is Ahmed I, his mother is Mahfiruz Sultan. He was born on 3 November 1604, he ascended to throne at 14 years old and he was dethroned by a military coup and killed at 18 years old. He is the first sultan of Ottoman Empire who was killed by a military coup.

This work's purpose is to determine Osman II's poems with identified manuscripts, who wrote poems with Farisi pen name. For this purpose, firstly, a brief summary about Osman II's life was presented; then, the works on his poesy and poems were reviewed. Afterwards, the strongest text was determined by doing critical text study on three identified manuscripts. After that, Osman II's poesy, his poem's form and characteristics of content were determined from these poems.

Farisi, who died in his early years, wrote many works which are 30 lyric, 1 müseddes, 67 verse, 2 kit'a, 1 ruba'î and 18 müfred, in total 119 poems. His poetic style is quite simple. There are scarcely any dual terkip or triple terkip in his poems.

KEYWORDS

Osman II, Genc Osman, Farisi, Divance.

Hayatı

II. Osman, 3 Kasım 1604 Çarşamba (10 Cemâziyelâhir 1013) günü İstanbul'da doğdu. Sultan I. Ahmed'in ilk oğlu olup annesi Mahfirûz

* Makalenin Geliş Tarihi: 25.09.2018 / Kabul Tarihi: 23.11.2018.

** Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, (avni.erdemir@gmail.com).

Sultan'dır. Kendisinden beş ay küçük olan Şehzade Mehmed ile birlikte büyüdü. Her ikisinin hocası da Ömer Efendi'dir. İyi bir eğitim gördü, Doğu-Batı ilimlerini öğrendi. On yaşına girdiğinde babası tarafından kendisine törenlerde yanında bulunma ve ata binme izni verildi. (Emecen 2007: 453)

Babası I. Ahmed'in 1026/1617 tarihinde henüz 27 yaşında iken vefat etmesi üzerine teamüller gereği tahta en büyük oğlu Şehzade Osman'ın geçmesi gerekiyordu. Sultan Ahmed'in eşi Mahpeyker Kösem Sultan ve bir kısım devlet adamının girişimiyle Osmanlı saltanat sisteminde ilk defa vuku bulan bir uygulama ile Şehzade Osman yerine akli dengesi bozuk olan amcası I. Mustafa'nın tahta çıkması sağlandı. (Keskinkılıç 1999: 16)

I. Mustafa'nın 96 günlük ilk saltanatında, delilik düzeyindeki davranış bozuklukları gizlenemeyecek duruma gelince Şeyhülislam Es'ad Efendi ve Sadaret Kaymakamı Sofu Mehmed Paşa'nın onayıyla I. Mustafa'nın tahtan indirilerek II. Osman'ın tahta çıkartılması kararlaştırıldı. 26 Şubat 1618'de ulufe divanı günü, I. Mustafa bulunduğu odada tutuklandı ve henüz 14 yaşındaki Osman, geleneksel cülûs töreniyle tahta oturtuldu. (Sakaoğlu 1999: 395; Kılıç 2011: 10)

II. Osman, tahta oturur oturmaz geleneği devam ettirerek kapıkullarına cülusiye dağıttı. Üç ay süre ile iki kez, üçer bin kese cülusiye dağıtılması hazineyi sarstı. Yaşı çok genç ve tecrübesizdi. Bu sebeple Bostanzade Yahya Efendi, hocası Ömer Efendi, Darüssaade Ağası Süleyman Ağa, Hekimbaşı Musa-yı Naşi gibi niteliksiz dar bir çevrenin etkisi altına girdi.

Zafer kazanma hırs ve arzusu baskın olan padişah, çevresindekilerin telkinleriyle Lehistan'a sefere çıkmaya karar verdi. Sefere çıkmadan önce sefer esnasında fitneye sebep olacağını düşünerek kardeşi Şehzade Mehmed'i katletmek istedi. Bunun için Şayhülislam Es'ad Efendi'den fetva almaya çalıştı. Es'ad Efendi fetvayı vermeyince Rumeli Kazaskeri Kemalüddin Efendi'den fetvayı aldı ve infazı yaptırdı. Rivayete göre, öldürüleceğini anlayan masum ve günahsız şehzade Mehmed; "*Osman! Allah'tan dilerim ki ömr ü devletin berbâd olup beni ömrümden nice mahrum eyledin ise sen dahi behremend olmayasın.*" diye beddua etmiştir. Şehzade Mehmed'in ölümü halkta derin bir iz bırakırken halkı sıkıntıya sokan, hayatı zorlaştıran felaketler de peş peşe gelmeye başlamıştır. Şiddetli

soğuktan önce Haliç, sonra boğaz donar. Şiddetli kış yüzünden gemiler İstanbul limanına giremezler; fiyatlar yükselir, kıtlık başlar. Halk bütün bu olumsuzlukları Şehzade Mehmed'in boğdurulmasına bağlar, dolayısıyla padişahı suçlarlar.

Halk bu sıkıntılar içindeyken padişah, Lehistan üzerinden Baltık Denizi'ne açılmayı, bu denizde bir donanma oluşturarak Atlas Okyanusu'na geçmeyi ve hıristiyanların arasındaki mezhep çekişmelerinden yararlanarak Avrupa'yı ele geçirmeyi düşünür ve Lehistan seferine çıkmaktan vazgeçmez. 21 Mayıs 1621'de başlayan sefer, şiddetli çarpışmalara rağmen istenilen hedefe ulaşamaz; ancak bu sırada gelen barış teklifi Osmanlılar lehine olduğundan kabul görür ve Hotin Kalesi Osmanlı Devleti'ne tâbi olan Boğdan Voyvodalığı'na bırakılır. 6 Ekim 1621'de ateşkes antlaşması imzalanır. İstenilen hedefe ulaşılamamasına rağmen sefer, bir zafer olarak ilan edilir ve padişah da İstanbul'a döner.

Hotin seferinde istediği sonucu alamayan II. Osman, hedeflerine ulaşabilmek için köhnemiş ve yıpranmış kurum ve kuruluşlarda yapısal değişime ve yenileşmeye ihtiyaç duyar. Ne var ki bu değişime ne toplum hazırdır ne de genç padişahın bu değişim ve dönüşümü gerçekleştirecek birikim ve tecrübesi vardır.

Bu arada askere yapılan bahşişler azalır, ulemanın arpalıkları kesilir, Şeyhülislam Es'ad Efendi'nin yetkileri kısıtlanır, ulema tayini ve diğer işlerde hocası Ömer Efendi yetkili kılınır. Padişah, tebdil-i kıyafet gezerek meyhaneleri basar, içki içen ve uygunsuz gördüğü yeniçerilere cezalar verir. Diğer taraftan Osmanlı harem sisteminde radikal değişikliklere gidilerek saray dışından evlilik yolunu açar. Şeyhülislam Es'ad Efendi'yi zorla razı ederek kızıyla evlenir. Osmanlı padişahlarında âdet olmasına rağmen hacca gitmekte ısrar eeder. Padişahın hacca gitmekteki ısrarı farklı yorumlara sebep olur. Özellikle padişahın haccı bahane ederek Anadolu'ya geçeceği ve burada yeni bir ordu kurarak yeniçeri ocağını kaldırıcağı kulaktan kulağa dolaşmaya başlar. (Daha ayrıntılı bilgi için bk.: Keskinçilç 1999: 21-25; Sakaoğlu 1999: 396; Emecen 2003: 454-455)

Yapılan baskılardan ve arpalıklarının kesilmesinden dolayı kırgın olan ulema sınıfı ile kendilerini tehdit altında gören yeniçeriler birleşir ve

Osmanlı tarihinde ilk kez vuku bulacak bir darbenin fitili ateşlenir¹. İsyancılar, önce padişahı yanlış yönlendirdiklerine inandıkları ve bütün bu olumsuzluklardan sorumlu tuttıkları hocası Ömer Efendi, Süleyman Ağa, Dilaver Paşa, Kaymakam Hafız Ahmed Paşa, Defterdar Baki Paşa ve Nasuh Ağa'nın idamını talep eder. Padişahın hacca gitmekten vazgeçmesini isterler. İşin ciddiyetinin farkında olmayan II. Osman, bu talepler karşısında önce direnir; Şeyhülislam Es'ad efendi'nin ve Aziz Mahmud Hüdayî'nin de olumsuz görüşlerine rağmen hacca gitmekte ısrar eder².

¹ II. Osman'ın hayatı ve özellikle gerçekleşen darbenin arka planını ve darbenin seyrini en iyi anlatan iki eserden biri, olayların canlı şahidi olan Tûgî Solak Hüseyin Çelebi'nin *Vak'a-i Merhûm ve Mağfûr Sultan Osman Han* isimli risalesidir. Bu risaleyi Hasan Yaşaroğlu, *Osmanlı'da Bir Darbe ve Tahlihi: Genç Osman Örneği* isimli çalışmayla hem günümüze aktarmış hem de risaleyle ilgili geniş bir değerlendirme yapmıştır. (Geniş bilgi için bk. Yaşaroğlu 2013: 705-732) Bu konuda yazılmış ikinci mühim eser, olayların içinde bizzat yaşamış olan Bostanzade Yahya Efendi'nin *Fî Beyân-ı Vak'a-i Sultan Osman* isimli eseridir. Eser, Orhan Şaik Gökyay tarafından *II. Sultan Osman'ın Şehadeti* ismiyle günümüze çevrilmiştir. (Geniş bilgi için bk. Gökyay 1976: 187-256)

² Aslında isyandan önce Es'ad Efendi ve sadrazam, padişahı hacca gitmekten vazgeçmişlerdi. Bu sırada padişahın gördüğü bir rüya, bu arzusunun yeniden gündeme gelmesine sebep olur. Rüyaya göre padişah, bir gün tahtında oturmuş Kur'an-ı Kerim okumaktadır. Aniden Peygamber Efendimiz zuhur edip gelir. Padişahın elinden mushafı alıp onu tahtından indirir. Padişah, Hz. Muhammed'in ayağına yüz sürmek ister, fakat başaramaz. Padişah ertesi gün rüyasını tabir ettirmek için hocası Ömer Efendi'yi saraya davet eder. Ömer Efendi rüyayı, "*Padişahım evvela hacca gitmeye karar vermişsiniz. Sonra bundan vazgeçtiniz. Bu yüzden böyle bir rüya gördünüz. Peygamberin mübarek ayağına yüz sürmek mümkün olmadıysa hacca gider Ravoza-i Mutahharasına yüz süresiniz.*" şeklinde yorumlar. Padişah bu yorumdan ziyadesiyle memnun olur ve hacca gitmeye kesin karar verir. Ardından bir saray imamının tavsiyesi üzerine rüyasını tafsilatlı bir şekilde yazarak Aziz Mahmud Hüdayî hazretlerine gönderir ve rüyayı tabir etmesini ondan da ister. Hüdayî hazretleri; "*Padişahım! Bu vak'a ziyade korkutucu ve tehlikeli görünüyor. Allah bilir bu vâki'a-i hâilenin (trajik olayın) vuku'u tez vakitte görüldür. Töve ve istiğfar üzere bulunun, umulur ki belalar def ola.*" şeklinde cevap verir.

Padişah, bütün bu gelişmelerden sonra da hac ısrarından vazgeçmez. Bunun üzerine isyancılar, padişahın hacca gitmesini engellemek ve yakın çevresinden kurtulmak için tecrübeli yeniçerilerin tavsiyesi ile "*Davamızı şeriat kuralları çerçevesinde halledelim.*" diye Şeyhülislam Es'ad Efendi'ye gidip ondan fetva isterler. Es'ad Efendi'ye "*İslam padişahını kandırıp hazinenin israf edilmesine sebep olan, padişahın hacca gitmesi lazım değilken, böyle bir fitneye sebep olanlara şeran ne lazım gelir?*" diye sorarlar. Şeyhülislam Es'ad Efendi, "*Uyuyan fitneyi uyandıranlara katl lazım gelir.*"

Bunun üzerine 19 Mayıs 1622'de isyan başlar ve isyancılar, saraya girerek kontrolü ele geçirip amcası I. Mustafa'yı padişah ilan ederler.

Olaylar önü alınamaz noktaya geldiğinde II. Osman, hacca gitmekten vazgeçtiğini bildirir ve Dilaver Paşa ile Süleyman Ağa'yı isyancılara teslim eder. Şeyhülislam Es'ad Efendi, devreye girerek âsîlere I. Mustafa'yı eski yerine götürmelerini ve II. Osman'a tâbî olmalarını ister, ancak artık isyancılar, onu da dinlemezler. Padişah son bir hamle olarak Ohrili Hüseyin Paşa'nın tavsiyesi ile gece yarısı yeniçeri ağası Ali Ağa'nın konağına giderek kendilerine sığındığını ve yeniçerileri ikna etmelerini ister. Ne yazık ki bu da çözüm olmaz. Yeniçeriler, Ali Ağa'yı konuşurmaz ve öldürürler. Padişahın Ali Ağa'nın konağında olduğunu öğrenen âsîler, 20 Mayıs 1622 günü padişahu yakalayıp ağır hakaretlerle önce I. Mustafa'nın bulunduğu Orta Cami'ye götürürler. Âsîlerin sadrazamlığa getirdiği Kara Davud Paşa burada II. Osman'ı öldürmeye teşebbüs eder, araya girenler bu öldürme teşebbüsünü engeller. Padişah, buradan üstü başı perişan bir şekilde bir beygire bindirilerek ağır hakaretler ve aşağılamalar altında Yedikule'ye götürülür. II. Osman burada Sadrazam Kara Davud Paşa'nın talimatıyla boğdurularak öldürülür. (Gökyay 1976: 224-227; Emecen 2007: 455)

Osmalı padişahlarının on altıncısı olan II. Osman, öldürüldüğü tarihte padişahlığının dördüncü yılını yeni bitirmiş ve henüz on sekiz yaşındaydı. Cenaze namazı şeyhülislamlığa atanan Yahya Efendi tarafından kıldırıldı ve babası I. Ahmed Türbesi'ne defnedildi.

XVII. yüzyılın büyük kaside şairi Nef'î, II. Osman için 4 kaside (Akkuş 2018: 57-70) ve 1 nazım (s.295) yazmıştır. Nev'î-zâde Atâyî de II. Osman'ın himayesinde olan şairlerden olup, Tûti-nâme'yi II. Osman'ın emriyle Türkçeye çevirmiş, Sâkî-nâme isimli eserini de II. Osman'a ithaf etmiştir. (Karaköse 2017: 10-12) Atâyî, II. Osman için 1 kaside yazmış, iki seferine tarih düşmüştür (Karaköse 2017: 26-30, 271, 273). Atâyî, ayrıca II. Osman'ın bir darbe ile tahttan indirilip vahşice öldürülmesi üzerine 7

diye cevap verir. Bu fetva ile isyancıların eli güçlenir. Es'ad Efendi durumun ne kadar kritik olduğunu görerek padişaha fetva gönderip "*Padişaha hac farz değildir. Padişahın görevi adalet üzere halkın ihtiyaçlarını gidermektir.*" der. Meşayih, ulema ve sadrazam da şeyhülislama destek verdilerse de padişahu hacca gitme kararından vazgeçirmek mümkün olmaz. (Yaşaroğlu 2013:712-713)

bentlik bir mersiye yazmıştır. (Karaköse 2017:127-130) Şair bu mersiyede, duruma isyan etmiş; *kimin kadehine zehir konsa, kimin ayağına taş dokunsa senden bilir*, diyerek II. Osman'ı dönemin bütün yanlışlarının sebebi gösteren anlayışı hicvetmiştir. Bu mersiyenin ilk iki beyiti:

Ey nakş-bend-i kârgah-i câh-ı bî-direng
Lâyık mı sâde dillere bu gûne gûne reng

Senden bilür konulsa kimüñ sâgarına zehr
Senden tutar tokunsa kimüñ ayagina seng

II. Osman'ın şehadeti, maşerî vicdanda derin yaralar açmış, anonim tarzda mersiyeler de yazılmıştır. II. Osman döneminde sarayda görevli tarihçi Tûğî Solak Hüseyin Çelebi de olayların yakın tanığı olarak dönemi ve dönemin olaylarını anlattığı eserinde, *Şâh-ı cihâna kıydılar*, redifli anonim tarzdaki bir şiiri, kendi mahlasıyla yeniden düzenleyerek toplumsal hüzne ortak olmuştur:

Bir Şâh-ı Âlîşân iken Şâh-ı cihâna kıydılar
Geyretlü genç aslan iken Şâh-ı cihâna kıydılar

Gâzî bahâdır hân idi Âlî nesep sultân idi
Nâmiyle Osman Hân idi Şâh-ı cihâna kıydılar

Niyet edüp hac itmege komadı kullar gitmege
Kulluk gerek işitmege Şâh-ı cihâna kıydılar

Hükm itmege kâdir iken Hak emrine nâzır iken
Hac itmege hâzır iken Şâh-ı cihâna kıydılar

Eşrât-ı sâ'atdır bu dem rûz-ı kıyâmetdir bu dem
Kula nedâmetdir bu dem Şâh-ı cihâna kıydılar

Tûğî ciğerler doldu hûn derdim bir iken oldu on

Kan ağladı ehl-i fûnûn Şâh-ı cihâna kıydılar³ (Yaşaroğlu 2013:722-723)

II. Osman'ın Şiiri ve Şairliği Üzerine Yapılan Çalışmalar

II. Osman'ın şiirleri üzerine günümüze kadar iki önemli çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan ilki, Esra Keskinçilic'in hazırladığı ve Şule Yayınları tarafından yayınlanan (1999) "Sultan II. Osman" isimli çalışmadır. Daha önce lisans tezi olarak hazırladığı çalışmayı kitaba dönüştüren Keskinçilic, bu eserde II. Osman'ın hayatını, doğumundan ölümüne kadar detaylı bir şekilde değerlendirmiştir. Yazar, II. Osman'ın şiirlerinin tespitinde, *Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Esrlere Kütüphanesi'ndeki 741 nolu nüshayı* esas almış; yazma eserdeki sıraya göre şiirleri transkripsiyonlu olarak okumuş ve her şiiri günümüz Türkçesiyle nesre çevirmiştir. Eserde, şiirlerin vezinleri gösterilmemiştir. Bu eserde, II. Osman'a ait 28 gazel, 63 nazım, 16 müfred, 2 kıt'a, 1 rubâi ve 1 müseddes olmak üzere toplam 111 şiir bulunmaktadır⁴. Bu çalışmada en geniş nüsha olan Ali Emiri nüshası (118 şiir) ve Süleymaniye Kütüphanesi nüshası (59 şiir) dikkate alınmamıştır.

Bu konuda yapılan ikinci önemli çalışma ise Serhan Alkan İspirli ve Ferdi Kiremitçi tarafından hazırlanan *Sultan II. Osman ve Şiiri*, isimli makaledir. (2004: 1-20). Bu makalede önce II. Osman'ın hayatı incelenmiş, daha sonra, şairliği ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Örnek şiirler, bir önceki çalışmada olduğu gibi Topkapı Sarayı nüshası esas alınarak verilmiştir. Makalede, divanın Topkapı Sarayı Müzesi nüshasının dışında Ali Emiri Manzum Eserler 322 numarada bir nüshasının daha olduğu bildirilmiş; bu nüshanın H.1324 yılında Haşim el-Mekkî tarafından Topkapı Sarayı Müzesi nüshasından istinsah edildiği (İspirli-Kiremitçi 2004: 10) ve divanda 94 şiirin bulunduğu (İspirli-Kiremitçi 2004: 19) ifade edilmiştir. Oysa dikkatlice incelendiğinde görülecektir ki Ali Emiri

³ Bu mersiye, *Acıyı Bal Eylemek* isimli eserde, *Nâimâ Tarihi'*ne atfla II. Osman için yazılmış anonim mersiye örneği olarak verilmiştir (Bk. (İsen 1993: LXXIII).

⁴ Yazar eserinde 29 gazel, 64 nazım, 16 müfred, 1 rubâi ve 1 müseddes olmak üzere 111 şiir olduğunu söylüyor. (Bk. Keskinçilic 1999: 58) Çalışmamızda kıt'a nazım şekliyle yazılmış iki şiir tespit edilmiştir. Bu iki kıt'adan ilki Keskinçilic'in eserinde gazel (Keskinçilic 1999: 98); ikincisi ise nazım (Keskinçilic 1999: 136) olarak verilmiştir.

nüshasında 118, Topkapı Sarayı Müzesi nüshasında 111 şiir vardır. Ali Emiri nüshasındaki şiir sayısının Topkapı Sarayı nüshasından daha fazla olduğu dikkate alındığında Ali Emiri nüshasının Topkapı Sarayı nüshasından değil, bizim de henüz tespit edemediğimiz başka bir nüshadan istinsah edilmiş olduğu söylenebilir. İstinsah tarihi de bize göre H. 1324 değil, H.1334'tür. 1324 şeklinde okunan tarihin 2 ve 3 rakamlarının yazılış şekli, diğer varaklardaki rakamlarla karşılaştırıldığında, 2 okunan rakamın yazılış şekli bakımından 3'e daha çok benzediği görülecektir.

Bu iki müstakil çalışmanın dışında Şair Sultanlar (Şardağ 1982), Sultan Şairler (İsen-Bilkan 1997), Şair Padişahlar (Ak 2001), Aşık ve Şair Padişahlar (Koçu 2016) gibi eserlerde de II. Osman'ın hayatı ve şairliği hakkında kısa bilgilerle birlikte şiirlerinden örnekler verilmiştir.

Yaptığımız bu çalışmada, II. Osman divançesinin tespit ettiğimiz üç yazma nüshasından hareketle tenkitli metni hazırlanmış; şiirler, şekil ve muhteva bakımından değerlendirilerek II. Osman'ın edebî şahsiyeti ortaya konmuştur. Tespit edilen şiirlerin divan oluşturacak sayıda olması sebebiyle divan yerine divançe ismi kullanılmıştır.

Divançe ve Nüsha Tavsifleri

Fârisî divançesinin tespit edebildiğimiz üç yazma nüshası vardır. Bunlar Topkapı Sarayı Müzesi Nüshası (TS), Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası (SÜ) ve Millet Kütüphanesi Ali Emiri (AE) Nüshasıdır.

1.Topkapı Sarayı Müzesi Nüshası (TS): Topkapı Sarayı Müzesi, Türkçe Yazmalar bölümünde 741 numarada kayıtlı olan bu nüsha, en çok bilinen nüshadır. II. Osman'ın şiirleri üzerinde yapılan daha önceki çalışmalar genellikle bu nüshaya dayalıdır. Bilinen en eski nüsha olmalıdır. Şiirler karışık bir şekilde sıralanmış olup şiirlerin sıralanışında bir kural yoktur. Bu nüshada 28 gazel, 1 müseddes, 63 nazm, 2 kıt'a, 1 rubâ'î ve 16 müfred olmak üzere toplam 111 şiir vardır. Nüsha, "*Eş'âr-ı dürer-bâr-ı Hazret-i Sultân 'Oşmân Hân*" başlığından sonra şu beyitle başlıyor:

Muşhaf-ı hüsnüñe iki kaşuñ iki rā gibi
Ol ruhuñ üstinde müyuñ 'anber-i sārā gibi

Yazma nüshanın son beyti, şu müfredidir:

Gül yanında sünbüle beñzer o haññ
Yohsa kudretten yazılmışdur o haññ

92 boş, 15 yazılı olmak üzere toplam 107 varaktan oluşan nüsha, şemseli kahverengi deri ve ebru ciltli, 280x190 mm ölçülerindeki aharlı kâğıda, iki sütunlu, 8 ile 12 arasında değişen satırlar halinde, harekeli nesih hatla yazılmıştır. Zahriye, serlevha ve söz başları gayet güzel müzehhep, sayfa kenarları nefis halkari ile süslüdür. Boş sayfaların da cetvel ve halkarisi yapılmıştır. İlk varakta Sultan I. Mahmud'un mührü vardır. İstinsah tarihi, yeri ve müstensihi bilinmemektedir.

2.Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası (SÜ): Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eseler TIEM 4650 numarada kayıtlı olan nüsha, kenar süsleri, harekeli nesihle yazılmış olması bakımından Topkapı Sarayı nüshasına benzemektedir. Her iki nüshanın zahriyesinde aynı yazı bulunmaktadır. Şiirler belirli bir sıraya göre yazılmamış olup karışıktır. Şiir sayısı en az olan nüshadır. Bu nüshada, 18 gazel, 1 müseddes ve 40 nazım olmak üzere toplam 59 şiir vardır. Metinde ilk sırada verilen gazel, sadece bu nüshada ve AE nüshasında bulunmaktadır. Yine diğer iki nüshada bulunmayan bir şiir (59 nolu nazm) yalnız bu nüshada vardır. Sadece bu nüshada bulunan bir şiirin varlığı dikkate alındığında Süleymaniye nüshası, diğer iki nüshadan farklı, tespit edemediğimiz başka bir nüshadan istinsah edilmiş olmalıdır. Nüsha, "*Gazeliyyât-ı Hazret-i Sultân 'Osmân Hân*" başlığından sonra şu beyitle başlıyor:

Nedür bu haññ-ı mu'anber
Gören dir Allahu ekber

Nüshanın son beyti sekiz beyitli bir gazelin şu mahlas beytidir:

Raħm kılmazsañ iy meh-i zībā
Fârisînüñ olur cāmı tenden cüdā

19 varaktan oluşan nüsha, kahverengi deriden şemseli ve köşelikleri altın yaldızlı ciltli ve mikleplidir. 255x165 ve 145x85 mm ölçülerindeki aharlı kâğıda, 12 satır halinde, harekeli nesih hatla yazılmıştır. Zahriye, serlevha ve söz başları gayet güzel müzehhep, sayfa kenarları nefis halkari ile süslüdür. İstinsah tarihi, yeri ve müstensihi bilinmemektedir.

3. Millet Kütüphanesi Ali Emiri Nüshası (AE): Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu Manzum Eserler 322 numarada kayıtlı olan bu nüsha, en yeni ve en geniş nüshadır. Nüshada şiirler, alfabetik sıraya göre gazeller, müseddes, nazımlar ve müfredler şeklinde düzenli bir şekilde sıralanmıştır. Bu nüshada, diğer iki nüshada bulunmayan 1 gazel (30), 3 nazm (16, 57, 58) ve 2 müfred (17, 18) vardır. Bunlarla birlikte bu nüshadaki şiir sayısı 30 gazel, 1 müseddes, 66 nazm, 2 kıt'a, 1 rubâ'î ve 18 müfred olmak üzere toplam 118'dir. İlk gazel, sadece bu nüsha ile SÜ nüshasında bulunmaktadır. Bu yönüyle AE ve SÜ nüshaları birbirine benzerken TS nüshası bunlardan ayrılmaktadır. Üç nüshada tespit edilen toplam 119 şiirden 118'i bu nüshada yer almaktadır. Sadece SÜ nüshasındaki bir nazm (59) bu nüshada yoktur. Nüsha, "Na't-ı şerîf-i der-Hakık-ı Hazret-i risâlet-penâhî" başlığından sonra şu beyitle başlıyor:

Eflâki kıldı pür-ziyâ
Mâh-ı resûl-i kibriyâ

Yazma nüshanın son beyti, şu müfreddir:

Niyetüm hizmet idi salţanat u devletüme
Çalışur hâsid-i bed-ı âh benüm nikbetüme

26 varaktan oluşan nüsha, tam meşin kaplı, şemseli zencirekli ciltli olup şemsenin ortasında yeşil ve kırmızı mürekkep kullanılarak çizilmiş bir gül figürü görülmektedir. Şemsenin etrafında altın yaldızlı tığlar var. 209x140, 158x93 mm ölçülerindeki beyaz, aharlı, su yollu kalın kağıda, iki sütunlu, 13 satır halinde, harekesiz ta'lik hatla yazılmıştır. Serlevhada mavi, vişne çürüğü ve yeşil renkte işlenmiş yaldızlı desenler var. Zahriye mürekkeple güzel bir şekilde süslenmiş, ikinci ve üçüncü sayfaların kenarlarında altın yazıldızlı şeritler var. İlk iki gazelin son beyitleri de lacivert tonlarında özenle tezhiplenmiştir. Diğer varaklarda herhangi bir tezhip ve tezyin yoktur. Eserin başında ve sonunda "Diyarbakirli Ali Emîrî Allahü Te'âlâ Hazretleriniñ rızası için vakfeyledi." yazan bir mühür vardır. Nüsha, müstensihin isminin ve istinsah tarihinin yer aldığı şu cümle ile sona eriyor:

Ahkaru'l-halk Hâşimü'l-Mekkî, sene 1334/1915-16.

Divançe'nin Tertibi

II. Osman'ın şiirlerini ihtiva eden tespit ettiğimiz üç nüshada 30 gazel, 1 müseddes, 67 nazm, 2 kıt'a, 1 rubâ'î ve 18 müfred olmak üzere toplam 119 şiir bulunmaktadır. En az şiir bulunan nüsha 18 gazel, 1 müseddes ve 40 nazım olmak üzere toplam 59 şiir içeren SÜ nüshasıdır. Bu nüshada bulunan bir nazm (59) diğer iki nüshada yoktur. Çalışmamızdaki ilk gazel de sadece AE ve SÜ nüshalarında bulunmaktadır.

En çok bilinen nüsha TS nüshası olup daha önce II. Osman'ın şiirleri üzerinde yapılan çalışmalar bu nüsha üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu nüshada 28 gazel, 1 müseddes, 2 kıt'a, 1 rubâ'î, 63 nazm ve 16 müfred olmak üzere toplam 111 şiir vardır. TS ve SÜ nüshalarındaki şiirlerin sıralanışında herhangi bir kural yoktur. Şiirler karışık bir şekilde yazılmıştır.

AE nüshası ise en geniş nüsha olup 30 gazel, 1 müseddes, 2 kıt'a, 1 rubâ'î, 66 nazm ve 18 müfred olmak üzere toplam 118 şiir bulunmaktadır. Toplam 119 şiiri bulunan II. Osman'ın sadece bir şiiri (59. nazm) bu nüshada yoktur. 1 gazel (30), 3 nazm (16, 57, 58) ve 2 müfred (17, 18) ise sadece bu nüshada vardır.

TS ve SÜ nüshalarında şiirler kurlsız ve karışık sıralanmışken AE nüshasında şiirler, gazel, müseddes, nazm, müfred şeklinde nazım şekillerine göre sıralanmıştır. Gazeller, nazmlar ve müfredler ise kendi içinde alfabetik sıralanmıştır. Bu sebeple metnin kurulmasında şiirlerin AE nüshasındaki sıralanışı esas alınmış olup AE nüshasında bulunmayan ve sadece SÜ nüshasında bulunan aşağıdaki nazm, alfabetik sırasına göre 59. nazm olarak metne (divançeye) dahil edilmiştir:

Ol iki hâl o Yûsuf-cemâlde
Bağlar göñülleri dâ'im vebâlde
Belûne kimi kıl didi kimisi yok didi
Kaldı bu halk kıyâmete dek kıl u kâlde

Yine metin kurulurken AE nüshasında gazeller arasında yer alan bir kıt'a ile nazmlar arasında bulunan bir kıt'a ve bir rubâ'î, ilgili yerinden çıkarılarak ayrı birer nazım şekli olarak nazmlardan sonra divançeye eklenmiştir. Bu iki kıt'a ve bir rubâ'înin metni aşağıda verilmiştir:

Kıt'a

Bir dāne güldür ol 'izār
Sende eyā māh-ı bülend

Dem-sāz olamaz āhuma
Neydeki āvāz-ı bülend

Ḳaddūne nisbetdür hemān
Dünyāda serv-i ser-bülend

Kıt'a

Günde biñ vuşlatına toymaz iken
Beni dūr itdi felek bir nice sāl
Çekmeg ile sitem-i dil-dārı
Olmuşam şimdi diger-gün aḥvāl

Rubâ'î

Ey peyk-i şabā haber getürdüñ şehden
Ol kāküli ca'd ḥāli hindü mehden
Ey mürde cisim yine sen iḥyā olduñ
Şol İsi-nefes gelince ol dergehden

Divançedeki şiirlerin sıralanışında yukarıdaki istisnalar dışında AE nüshası esas alınırken, şiirlerin karşılaştırmalı metni oluşturulurken hiçbir nüsha esas alınmamıştır. Üç nüsha karşılaştırılarak müellif nüshasına en yakın metin oluşturulmaya çalışılmış ve nüsha farkları dipnotlarla gösterilmiştir.

Her üç nüshada farklı şiirlerin bulunması, özellikle Hâşimü'l-Mekkî tarafından 1334/1915-16'da istinsah edilen en yeni ve en geniş nüsha olan AE nüshasında en küçük nüsha olan SÜ nüshasında yer alan bir nazmın (59) bulunmaması, yine eldeki en yeni ve en geniş nüsha olan AE nüshasında, en eski nüsha olduğu tahmin edilen TS nüshasında bulunmayan 1 gazel (30), 3 nazım (16, 57, 58) ve 2 müfredin (17, 18) bulunması dikkate alındığında divançenin başka nüshalarının da bulunması gerekir.

TS ve SÜ nüshalarının harekeli olması sebebiyle metnin okunmasında hareke dikkate alınmış ve farklı okunuşlar dipnotlarda nüsha farkı

olarak gösterilmiştir. Eklerin yazılışında metnin imlâsına sadık kalınmış; metinde bitişik yazılmışlarsa bitişik, ayrı yazılmışlarsa ayrı yazılmışlardır.

Nazım Şekilleri

TS ve SÜ nüshalarında şiiirlerin nazım şekilleri ile ilgili bir ifade yer almamaktadır. AE nüshasında ise (1b) “*Na’t-ı şerîf-i der-hakk-ı risâlet-penâhî*” başlığı ile gazeller başlamaktadır. Bizim müseddes nazım şekli olarak tespit ettiğimiz şiir, AE nüshasında (12a) tercî-bend başlığı altında verilmiştir. Aynı nüshada bizim nazm, kıt’a ve rubâ’î olarak kabul ettiğimiz şiirler murabba’ât başlığı (13a) altında verilmiştir. Müfredler ise elmüfredât başlığı ile verilmiştir. Bütün bu bilgiler ışığında tüm şiirleri nazım şekillerine göre değerlendirdiğimizde karşımıza şu tablo çıkmaktadır:

Nazım Şekli	Sayısı
Gazel	30
Müseddes	1
Nazım	67
Kıt’a	2
Rubâ’î	1
Müfred	18
Toplam	119

II. Osman, şiirlerinde altı ayrı nazım şekli kullanmış; daha çok nazm ve gazeli tercih etmiştir. II. Osman’ın şiirlerinde kullandığı nazım şekilleri çoktan aza doğru nazm (67), gazel (30), müfred (18), kıt’a (2), müseddes (1), rubâ’î (1) şeklindedir.

Gazeller genellikle kısa olup biri üç beyit, biri dört beyit, 19’u beş beyit, dördü altı beyit, biri yedi beyit, üçü sekiz beyit, biri dokuz beyitlidir. Şair gazellerinde daha çok beş beyti tercih etmiştir.

Hız. Muhammed'i öven bir gazelin dışındaki şiirlerin genel konusu aşktır. Herhangi bir divan şairi, hangi bezetme unsurlarını nasıl kullanmışsa Fârisî de klasik divan şiirinin kalıpları içinde o benzetme unsurlarını kullanmış, divan şiirinin âşığı rolüyle neyi nasıl söylemesi gerekmişse öyle söylemiştir.

Kafiye ve Redif

Divan şiirinde genellikle tam ve zengin kafiye kullanılır. Ayrıca şairler, âhengi kuvvetlendirmek için kafiyenin yanında redifin gücünden de yararlanırlar. Divançedeki 30 gazelin 20'si (% 67) redifsiz olup bunlarda genellikle tam ve zengin kafiye kullanılmıştır. Geri kalan 10 gazel, redifli olup (%33) bu gazellerin 5'inde ek halinde redif, 5'inde ise kelime halinde redif kullanılmıştır.

67 nazmın 24'dü redifsiz (%36) olup sadece kafiye ile yetinilmiştir. Geri kalan 43 nazm redifli (% 64) olup bunların 23'ü ek halinde redifli, 20'si ise kelime halinde rediflidir. 18 müfredin 14'ü redifsiz (%78) 4'ü (%22) rediflidir. Redifli şiirlerin 3'ü kelime halinde redifli, 1'i ek halinde rediflidir.

Redif, şiirde âhengi artırarak okuyucuyu/dinleyiciyi etkilemenin yanı sıra şiirin çağrışım dünyasını da zenginleştirir. Bu bakımdan divanlarda redifli gazellerin sayısı redifsizlerden fazladır (Macit 1996: 88). Fârisî'nin gazel ve müfredlerinde redif kullanımı, divan şiirindeki genel temayülün tersine olup gazellerinin % 67'si, müfredlerinin ise % 78'i redifsizdir. Bu durum Fârisî'nin gazel ve müfredlerini ses ve âhenk imkânları bakımından zayıflatmaktadır. Aşağıda redifsiz ve redifli kafiye kullanımına dair örneklere yer verilmiştir.

Redifsiz kafiye kullanımına örnek:

Baňa ol dil-ber-i şîrîn bakıcağ mestâne
Müjesi tîri geçer sîneden işler câne

Çaçan ol nür-ı dırağşân hırâm itse olur
Nice biñ 'âşık-ı şeydâsı aña pervâne G/25/1-2

Ek halinde redif kullanımına örnek:

Câne kâr eyledi güzel sitemüñ
Olmadı zerrece baña keremüñ

Gerçi bağlandı dil o kâküline
Beni dîvâne itdi gonce-femüñ G/17/1-2

Kelime halinde redif kullanımına örnek:

Nevrüz olıcak diller şād olmağa yaklaşdı
Dilde ğam u miñnet ber-bād olmağa yaklaşdı

Vîrâne gönül varsa cevri ü ğam-ı dil-berden
Müjde aña ol mülk âbād olmağa yaklaşdı G/30/1-2

Kafiye ve redif kullanımında başarılı olan şairin bir şiirinde kafiye oluşturmakta zorlandığı ve pâdişâh kelimesinin sonundaki h sesinin düşürülmüş biçimini tercih ettiği görülmektedir:

Milk-i aşka kendümi bir pâdişâ kılsam gerek
‘Aşq ile Ferhād u Qaysa pişvā kılsam gerek G/18/1

Vezin

Fârisî Divançe’sindeki toplam 119 şiirde, 19 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Bir şiirin vezni yok, bir şiir ise 8’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Divançede kullanılan aruz kalıpları ve bu kalıplarla yazılmış şiirler şunlardır:

Fârisî Dîvânçesi’nde Vezin Kullanımı		
Kullanılan vezinler	Şiir sayısı	Şiirlerin nazım şekilleri* ve divançedeki numaraları
fâ ılâtün fâ ılâtün fâ ılâtün fâ ılün	26	G9, G12, G13, G15, G18, G23, N8, N9, N15, N16, N17, N19, N28, N32, N35, N42, N44, N47, N57, N60, N63, N65, N67, M1, M8, M17

* Tabloda kullanılan nazım şekillerinin kısaltmaları şu şekildedir: G: Gazel, K: Kıt’a, M: Müfred, MÜS: Müseddes, N: Nazım, R: Ruba’î.

fe ʔilâtün mefâ ʔlün fe ʔlün	23	G2, G3, G5, G6, G17, G22, MÜS1, N1, N5, N6, N13, N23, N24, N38, N39, N40, N43, N46, N50, N51, N52, N56, M7
mefâ ʔlün mefâ ʔlün mefâ ʔlün mefâ ʔlün	12	G21, G28, N10, N26, N31, N36, N45, N49, N53, N61, N62, M11
fâ ʔilâtün fâ ʔilâtün fâ ʔlün	10	G8, G20, N7, M2, M4, M5, M9, M10, M13, M16
mef ʔülü fâ ʔilâtü mefâ ʔlü fâ ʔlün	8	G4, G14, N11, N21, N29, N37, N59, N66
mef ʔülü mefâ ʔlü mefâ ʔlü fe ʔlün	7	G16, N3, N18, N22, N25, N33, N41
mefâ ʔlün mefâ ʔlün fe ʔlün	6	G27, N14, N34, N54, N64, M3
fe ʔilâtün fe ʔilâtün fe ʔilâtün fe ʔlün	5	G25, G26, N12, N58, M18
fe ʔilâtün fe ʔilâtün fe ʔlün	4	N27, K2, M6, M15
müstef ʔlün müstef ʔlün	4	G1, G24, N48, K1
mef ʔülü mefâ ʔlün mef ʔülü mefâ ʔlün	3	G30, N20, N30
mef ʔülü mefâ ʔlün fe ʔlün	2	G29, N4
müstef ʔlün müstef ʔlün müstef ʔlün müstef ʔlün	1	G7
mef ʔülü fâ ʔilâtün mef ʔülü fâ ʔilâtün	1	N55
mefâ ʔlün mefâ ʔlün	1	M12
mefâ ʔlün fe ʔilâtün mefâ ʔlün fe ʔlün	1	M14
fe ʔlün fe ʔlün fe ʔlün fe ʔl	1	G10
mefâ ʔilâtün mefâ ʔilâtün	1	G19
mef ʔülü mefâ ʔlün mefâ ʔlün fa ʔ	1	R1
8'li hece ölçüsü	1	G11
vezin yok	1	N2

Tabloda görüldüğü gibi Fârisî, şiirlerinde en fazla *fâʔilâtün fâʔilâtün fâʔilâtün fâʔilün* kalıbı kullanılmıştır. Bu kalıp, hem âhengi hem de kullanımının kolaylığı sebebiyle Türk şairlerince en çok benimsenen ve kullanılan kalıptır. (İpekten 1994: 204) Divanda en fazla kullanılan ikinci kalıp *feʔilâtün mefâʔilün feʔilün* kalıbıdır. Ardarda gelen açık ve kapalı hecelerin

çokluğu, ilk ve en son cüzlerin değişik biçimde kullanılabilmesi özelliği, bu kalıba bir esneklik ve kolaylık getirmiştir. (İpekten 1994: 255)

II. Osman'ın % 22 oranıyla en fazla kullandığı *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı, Türk edebiyatında % 29'la en fazla kullanılan kalıptır. (İpekten 1994: 339) Divançede % 19 oranıyla ikinci en fazla kullanılan *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* kalıbının Türk edebiyatındaki kullanım oranı ise % 2.9'dur. (İpekten 1994:340) Buna göre en fazla kullanılan *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbının Türk edebiyatındaki genel ortalamaya uygun bir kullanımı söz konusu iken; divançede ikinci en fazla kullanılan *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* kalıbının Türk edebiyatındaki genel kullanım oranından hayli sapma gösterdiği görülmektedir. Şairin bu kalıbı tercih etmesinde, ilk cüzdeki *fe'ilâtün*'ün *fâ'ilâtün*, son cüzdeki *fe'ilün*'ün ise *fâ'ilün* şeklinde kullanılabilmesiyle elde edilebilecek esneklik ve kolaylıktan yararlanma arzusu etkili olmuş olabilir. Çünkü Fârisî, henüz çok gençtir ve şiir yazmayı öğrenme aşamasındadır. Nihayetinde bu şiirler, 18 yaşında vefat etmiş bir şaire aittir.

Şairin az kullandığı kalıplar, Türk edebiyatında genel olarak da az kullanılan kalıplardır. Birer şiirde kullanılan kalıpların edebiyatımızdaki kullanım oranı % 1 ve altındadır. Bunun tek istisnası, Türk edebiyatında % 6.1 oranında kullanılan *mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* kalıbının divançede sadece bir şiirde kullanılmasıdır.

Divançedeki 11 numaralı gazel, hiçbir aruz kalıbına uymamaktadır. Şiirin birinci beyiti her ne kadar *mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbına uysa da diğer beyit ve mısralar hiçbir kalıpla uyumlu değildir. Bütün mısraların imalesiz ve 8 heceli olması dikkate alındığında aşağıda metnini vereceğimiz bu şiirin 8'li hece ölçüsüyle yazılmış olabileceği söylenebilir:

Nedür bu haţţ-ı mu'anber
Gören dir Allâhu Ekber

Gönlümi aldı bir dil-ber
Ruĥlarıdur verd-i aĥmer

Eyleme baña çok cefâ
Eyle fiġânımdan ĥazer

Cemālūñ mäh-ı enverdür
Leblerüñse şehd ü şekker

Kimseye itmezsın vefâ
Fârisîye it bir nazâr G/11

Yine divançede nazmlar arasındaki 2 numaralı şiir, hiçbir aruz kalıbına uymamaktadır.

Gönlüm ayrılmaz senden bir sâ'at
Yüzüñe bakmağla iderem kanâ'at
Ben kuluñam kâpuñda pâdişâham
Ne emr iderseñ iderem itâ'at N/2

Divançede çok sayıda aruz kusuru vardır. Özellikle Türkçe kelimelerde imale yapılması, genelde olduğu gibi Fârisî'de de sıkça karşılaşılan bir durumdur. Aşağıda verdiğimiz 59 numaralı nazmın ilk iki beyiti hiçbir kalıba uymazken üçüncü mısradaki beş imale, dördüncü mısradaki ise bir imale yaparak *mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün* kalıbı bulunabiliyor:

Ol iki hâl o Yûsuf-cemâlde
Bağlar göñülleri dâ'im vebâlde
Belüñe kimi kıl didi *kimisi* yok didi
Kaldı bu halk kıyâmete dek kıl u kâlde N/59

II. Osman'ın Şairliği ve Şiirinin Muhteva Özellikleri

Genç Osman ismiyle de şöhret bulan II. Osman, şiirlerinde genellikle "Fârisî", az da olsa "Fâris" mahlaslarını kullanmıştır. Divançedeki 30 gazelin 22'sinde "Fârisî", 5'inde "Fâris" mahlası kullanılmış olup 3 gazel ise mahlassızdır. 1 müseddes de "Fârisî" mahlasıyla yazılmıştır. Divançedeki diğer şiirler genellikle mahlas kullanılmayan nazm, kıt'a, rubâ'î ve müfred gibi nazım şekilleridir. Bu şiirler içerisinde 67 nazımdan 7'sinde de "Fârisî" mahlası kullanılmıştır.

II. Osman'ın bu mahlası seçmesinde at sevgisinin etkisi büyük olmalıdır. Zira, o, atlara son derece düşkündür. Öyle ki bindiği atların eyerlerini genellikle kendisi yapmış; şiirlerinde bu sebeple at binicisi,

süvari anlamlarına gelen “Fâris” ve bu kelimenin ism-i mensûbu olan “Fârisî” mahlaslarını kullanmıştır. (Keskinkılıç 1999: 53-54; Ak 2001: 285)

XVII. yüzyıl, Osmanlı devletinin askeri ve sosyal hayatında görülen gerilemenin tersine, edebiyatın en yüksek seviyesine eriştiği bir devirdir. Sebki Hindî üslûbu bu yüzyılda Türk şiirini derinden etkilemiş; anlamda, dilde ve hayallerde aşırı incelik ve derinlik Türk şiirinin en önemli özelliği olmuştur.

XVII. yüzyılın başında Sebki Hindî üslûbunun henüz teşekkül etme başladığı bir edebî iklimde doğup büyüyen II. Osman, ataları gibi şiire bîgâne kalmamış ve çok kısa süren ömründen geriye 119 şiir bırakmıştır. Onun şiiri aslında kısa süren ömrünün özeti gibidir. Şiirleri de genellikle kısadır. En uzun şiiri, beş bendden oluşan müseddesi olup; gazelleri genellikle beş beyitlidir. Diğer şiirleri ise dört mısralık tek bendden oluşan nazm, kıt'a, rubâ'î ve ikişer mısralık birer beyitten oluşan müfredleridir. O, on dört yaşında başlayıp on sekiz yaşında hazin bir şekilde sonuçlanan kısa saltanatında, bir taraftan devleti yönetmiş; diğer taraftan da hocalarından ve şiirin ustalarından divan şiir geleneğini öğrenmeye çalışmıştır. Bu sebeple şiirleri değerlendirilirken henüz 18 yaşında bir delikanlı olduğu unutulmamalıdır.

Şiirlerinde yer yer mükemmeliyet ve sehl-i mümteni tarzında söyleyişler görülmektedir. Bununla birlikte şiirleri daha çok, kendisine divan şiiri geleneğinin esasları, kalıpları ve benzetme unsurları verilmiş, henüz öğrenme aşamasındaki bir insanın yazmaya hevesli, heyecanlı denemeleri itibarı uyandırmaktadır. Her divan şairinde olduğu gibi onun şiirinde de sevgilinin saçı kemend, ağzı şarap, boyu kıyamet, kirpiği ok, kaşı kemandır. Yani şiirlerini, divan şiirinin geleneksel mazmunları ve benzetmeler dünyası çerçevesinde yazmıştır.

Zülfün kemendi bî-emân
Ağzın şarab-ı erguvân

Sen gibi bir taze cüvân
Yok şimdi bir sensün hemân

Çaddün kıyâm itse kaçan
Olur kıyâmet ol zemân

Kirpigüñ oqın atmağa
 Kaşuñ aña olmuş kemân

Fârisî bakup hüsniñe
 İtdi fidâ yoluñda cân G/24

Fârisî'nin şiir dili, oldukça sade olup şiirlerinde *mâh-ı resûl-i kibriyâ* (G/1b) ve *fıkr-i leb-i la'l* (G/20/2a) gibi ikili üçlü terkip istisnâ sayılabilecek kadar azdır. Şiirlerinde Sebki Hindî üslûbunun derin hayallerinden daha çok Necâtî-Bâkî çizgisinde gelen mahallileşmenin izleri görülür. *Dillerde elem kalmamak* (G/1/3a), *gönül bağlamak* (G/2/1a), *aklı gitmek* (G/4/3a), *aklını almak* (G/7/4a; N/62c), *lâl olmak* (G/19/7b), *kanına girmek* (N/32d), *yoluna can vermek* (N/33a), *bağrı yanmak* (N/34a), *canı çıkmak* (M/10b) gibi deyimler onun şiirinde görülen halk diline yakın söyleyişlerdendir. Yine şaşkınlık ve beğenme ifadesi için kullanılan *Allahu Ekber* ve *aşk olsun* gibi halk söyleyişleri onun şiirinde kullandığı yerli ve mahallî unsurlardandır:

Nedür bu hañt-ı mu'anber
 Gören dir *Allahu Ekber* G/11ab

Lebleri sükkerine 'aşk olsun
 Kâküli 'anberine 'aşk olsun
 'Aşıkı bir dem içre mürde ider
 Müjesi hañçerine 'aşk olsun N/40

Fârisî, şiirinde cinas sanatını da başarıyla kullanır. Söz gelimi aşağıdaki şiirde Osmanlı Türkçesi alfabesiyle yazılışları aynı, anlamları farklı olan *o yâr*, *uyarmak* ve *uymak* kelimeleri ile başarılı bir cinas örneği ortaya konmuştur:

Bu cihân bağında bir taze nihâlümdür *o yâr*
 Var selâm it benden ey bād-ı şabâ yâri *uyar*
 Gerçi men' itmiş güzel sevmekden ol zâhid bizi
 Kendü sevmezmiş güzel ammâ ki aña kim *uyar* N/8

Fârisî'nin şiirleri genellikle kısadır. Gazellerinin çoğu beş beyitli olup diğer şiirleri de nazm, kıt'a, rubâ'î ve müfred gibi kısa şiirlerdir. Nitekim mahlası vasıtasıyla kendisine seslendiği bir gazelin mahlas beyitinde, "Gazel söyle, şiirini uzatma." der:

Fârisî söyle ğazel taṭvîl kılma şi'rüñi
Çeşmi âhû dişleri dür dil-nüvâzum var benüm G/23/4

Bir padişah şair olarak II.Osman'ın dîvânçesinde kasîde nazım şekliyle yazılmış bir medhiye yoktur. Divançedeki dinî muhtevalı tek şiir, divançenin ilk şiiri olan altı beyitlik na'ttır. Şaire göre rebiulevvel ayı, Hz. Muhammed'in ayıdır. Felekler bu ayda nurla dolmuştur. Hz. Muhammed, dinin sultanı, ceza gününde günahkârların yegâne umudu ve dayanağıdır. Bu aya sağ salim ulaşmanın gereği olarak yer yer na't-ı resûl-i kibriyâ okunmalı; Hz Muhammed'e gönülden salat ve selam getirilmelidir:

Eflâki kıldı pür-ziyâ
Mâh-ı resûl-i kibriyâ

Okunsa yir yir yiridür
Na't-ı resûl-i müctebâ

Dillerde kılmasa elem
Olsa gönülden ğam cüdâ

Âsîlere mesned olur
Ol şâh-ı dîn rûz-ı cezâ

Aña şalât u hem selâm
Kıldı bize bunca 'aṭâ

Mâh-ı rebî'a irmişüz
Şağ u selâmet **Fârisâ** G/1

Divan şiirinde, sevgili sultan, âşık kul köle rolündedir. Divan şiirinin âşığı olan şair, sultan da olsa sevgili karşısında kul köle olmayı en büyük sultanlık sayar. Bu anlayışı Fârisî'nin şiirlerinde de görüyoruz. Fârisî de

diğer şairler gibi sevgiliye, “*Sen padişahımsın ben kapında kulunum. Ne emredersen itaat ederim. Ben kulunum, sen benim efendimsin, beni gerek öldür gerekse azad et. Gözümde taht, taç, mal, mülk, altın gümüş yoktur. Senin köyünün dilencisi olmak, sultan olmaktan yeğdir, sevgilinin yüzü gül, ağzı gonca, boyu bir taze fidandır. Çaresiz ben, o sultana nasıl kul olmayayım. Dünyada Hind’in, Rum’un, Mısır’ın sultanlığını istemem. Bunun için gece sabahlara kadar benim niyazım var.*” der:

Gönlüm ayrılmaz senden bir sâ’at
Yüzüne bakmağla iderem kanâ’at
Ben kuluñam kapuñda pâdişâhım
Ne emr iderseñ iderem iñâ’at N/2

Çuluñam sen benüm efendümsin
Gerek öldür gerekse it âzâd G/5/5

Küyuñ gedâsı olduğum yegdür baña şâh olmadan
‘Aynümde yokdur taht u tâc ne mâl ü mülk ü sîm ü zer G/7/2

Yüzi gül gonce-dehen kâmeti bir tâze nihâl
Nice kul olmayayın ol şehe ben bî-çâre G/26/3

İstemem dünyâda Hind u Rûm u Mışruñ devletin
Giceler tâ şubha dek Hâkka niyâzum var benüm G/23/3

Edebiyatımızda gazel aşk şiiri olarak bilinir ve gazelin temel konusu sevgilidir. Fârisî için de bu geçerlidir. Fârisî’yi gazel yazmaya sevk eden de sevgilinin gül yüzüne olan hasretidir:

Fârisî hasretüñle ey yüzi gül
Eyledi bir gâzel yine icâd G/5/8

Âşığın bayramı ay yüzlü sevgiliye kavuşmaktır. Divan şiirinde âşık, bu bayramı bir türlü göremez, kavuşma bayramının sevincini yaşayamaz. Fârisî, “*Ey ay yüzlü sevgili! Visaline ersem de âşığa yine yeni bir bayram olsa ne olur?*” der:

Ne var irsem vişâlüñe ey meh
‘Âşıka olsa yine id-i cedîd G/6/2

Sevgiliye kavuşma arzusuyla ölmek, bir anlamda genç yaşta şehit olmaktır. Fârisi de sevgilinin uğrunda genç yaşta şehit olmaya hazırdır:

Ger senüñçün baña kıyarlarsa
Ġam degül oluram cüvân şehîd G/6/3

Divan şairleri âşıklıkta kendilerini ünlü aşk karamanları Ferhad ve Mecnun ile mukayese ederler ve kendilerini çağlarının Ferhad'ı ve Mecnun'u olarak tanımlarlar. Hatta bazen kendi aşklarının Ferhad'ın ve Mecnun'un aşkından daha büyük olduğunu da iddia ederler. Aynı mukayeseyi Fârisî'nin şiirlerinde de görüyoruz. Söz gelimi *yaklaşdı* redifli bir gazelinde şair, Şirin'e benzettiği sevgiliye, "*Senin gibi Şirin'in çok sayıda âşık-ı meftûnu var; ancak kulun Fâris, Ferhad olmaya yaklaştı.*" diyerek kendisinin aşkını sıradan bir aşk değil, Ferhad'ın aşkına yakın bir aşk olarak ifade eder:

Çok 'âşık-ı meftûnu var sen gibi Şîrînüñ
Fâris kuluñ ammâ Ferhâd olmağa yaklaşdı G/30/5

Şair, Ferhad ile aşkını mukayese ettiği başka bir beyitte, "*Aşkım Ferhad'ın aşkına yaklaştı.*" demekten vazgeçiyor. "*Aşkda bana Ferhad'ı anma; o, işi dağ kesmek olan bir ırğattır.*" diyerek Ferhad'ı ve aşkını küçümseyerek, kendi aşkını yüceltiyor:

'Aşkda añma baña Ferhâdı
Tağ kesmekdi işi bir ırğad G/5/6

Şair başka bir beyitinde, "*Ey sevgili, aşkım ne Ferhad'ın ne Mecnun'un aşkına benzer, o aşklar artık unutuldu. Artık yeni divane, yeni Mecnun benim.*" demektedir:

Benüm 'aşkum ne Kaısa beñzer ey dil-ber ne Ferhâda
Unuduldı geçen Mecnün yeñi dîvânedür göñlüm G/21/2

Fârisî, şairlikte iddialı olup "*Benim şairlikten başka ilm ü kemâlîm mi var?*" diyerek halktan şiirlerini öğüt edinmelerini istemektedir:

Bu şi'rümi halk eylesünler pesend
Benüm başka'ilm ü kemâlüm mi var G/10/5

Padişahlığı döneminde tebdil-i kıyafet gezen, içkili mekânları basarak cezalar veren II. Osman, şair Fârisî olarak karşımıza çıktığında, “*Ey saki, mey dolu kabağı getir, bizi ne bey paşa yasağı ne de bedbaht sûfinin öğütleri meyden vazgeçirir.*” diyerek meydan okumakta ve rindce bir edâ ile seslenmektedir:

Getür sâkî bize mey pür kabağı
Geçürmez baña beg paşa yasağı
Baña va'z itme ey şûfî-i bed-baht
İder mi meyden âdem hîç ferâğı N/64

Başka bir şiirinde aşkın lezzetini bilmeyen, öğüt veren, ayıplayan halka ve ham sûfî câhillere “Eğer benim sevdiğim o taze cananı görseydiniz, her biriniz o sevgilinin köyünün yolunda toprak olmayı arzular-dınız..” demektedir:

‘Acebdür halk-ı ‘âlem baña pend itmekte mâ‘iller
Meger bilmezler ‘aşkuñ lezzetin ol şûfî câhiller
Eger görseydi halk ben sevdiğüm ol taze cânânı
Ki her biri reh-i küyinde hâk olmağa kâ‘iller N/10

Şairin padişah kimliğinin dışında, rindane bir edâ ile yazdığı şiirleri de vardır. Bu şiirlerde dünyanın fânîliğini, bâkî âlemde her nimetin hesabının verileceğini ifade ederek mesuliyet duygusuna vurgu yapmaktadır:

Şâh olduñ ise toprağa mevşül degül misün
Bay olduñ ise kaçre-i maḥzül degül misün
Dünyâ evinde zevk u şafâ ḥübdur velî
Rüz-ı cezâda Fârisî mes‘ül degül misün N/37

Şair başka bir şiirinde de feleğin Süleyman’ın tahtını yıktığını, Lokman’ın hikmetlerini yerle bir ettiğini, Neriman’ın çeliğini bir hile ile yumuşattığını, eşsiz güzelliği ile Yusuf’un al yüzünü sararttığını ifadeden sonra, “*Ey Fârisî! Şu âlemin sultanlığıyla mağrur olma.*” diye kendine seslenmektedir:

Felek zür eyleyüp yıkdı görüñ taht-ı Süleymâni
Bozup hikmetlerin hâk ile yeksân kıldı Loḫmâni

Karı tîğ u teberle nice şîri eyleyen zâ'îl
Felek bir lu'bile nerm itdi pülâd-ı Nerîmânı

Nice_öldi Yûsuf-ı Mışrı ki hûsn içre nazîri yok
Ruḥ-ı âlini zerd itdi sipihruñ reng-i devrânı

Cemâl-i yâre bağlar kimini derd içre ḳor itmez
Helâk olur diyü derd-i serine hiç dermânı

Şeh-i 'âlemlîğa ey **Fârisî** sen olmasañ mağrûr
Cefâ-yı rûzigârı çekmeden çekseñ şu dâmânı G/28

Bahar, Fârisî'nin şiirinin önemli konularından biridir. Özellikle *Nev-bahâr olsa açılsa lâleler güller hezâr* dizesiyle başlayan gazeli dikkat çekicidir. Bu gazelde şair bahara olan özlemi, şairane bir şekilde ifade etmektedir. Karı, yağmacı askerlere benzeten şair, bahara, "Tez yetiş ey bahar! Artık bu yağmcı kar askerleri firar etsin." demektedir. Muhtemelen bu şiir, ağır kış şartlarının yaşandığı, Boğaziçi ve Haliç'in donduğu, halkın soğuktan büyük sıkıntılar çektiği 1621 yılı kışında yazılmış olmalıdır:

Nev-bahâr olsa açılsa lâleler güller hezâr
Nağmeye âğâz idüp sünbüller olsa âşikâr

Başını eğse benefşe bāğ içinde her taraf
Yürise maḥbûblar 'âşiklar olsa bî-ḳarâr

Serviler her biri taḳınsa yeşil sancâklar
Ol zemân Bāğ-ı İrem dünyâya dinse yiri var

Düşmese zevḳ ehlinüñ bir dem elinden cām-ı mey
Başlasa ney çalmağa muḫrib hemân leyl ü nehâr

Fârisî ğâret ide berf'askeri 'âlemleri
Tîz yetiş ey nev-bahâr kılsun bu 'askerler firâr G/9

Devrin Şeyhülislamı Es'ad Efendi, Fârisî'nin aynı zamanda kayınpe-
deridir. Kızının II. Osman ile evliliğini istememesine rağmen bu evliliğe
razı olmak zorunda kalmıştır. Fârisî'nin şiirinde söz ettiği tek gerçek kişi
Şayhülislam Es'ad Efendi'dir. Aşağıdaki mısralarda *duacımız*, dediği Es'ad
Efendi'den şiirine nazîre yazmasını istemekte ve buna karşı ihsanının çok
olacağını söylemektedir:

Fârisî yeg şi'r söyler **Müfti Es'ad** dâ'imüz
Söylesün buña nazîre çok görür ihsânumuz G/12/5

Fârisî, aşağıdaki mısralarda şiirini *merdâne, dür-dâne*; yani yiğitçe ve
inci tanesi olarak vasıflandırmaktadır. Diğer taraftan o, inci tanesi değe-
rindeki yiğitçe söyleyişe sahip olan şiirini, halk içinde bir tane olan sevgili
için söylemektedir:

Söylemem zen kısmına şi'rüm benüm merdânedür
Anuñ için her sözüm dünyâda bir dür-dânedür
Kime dirsün şi'rüni yârân dirse **Fârisî**
Söylemem ismini halk içre hele bir dânedür N/15

Fârisî divançesinin son şiiri olan aşağıdaki müfred, adeta şairin hazin
sonunun habercisi gibidir. Yeniçeriler, ulema ve öngörüsüz yakın çevre-
sinin arasında sıkışmış ve bunalmış bir durumda olan şair, "*Niyetim devlet
ve saltanatıma hizmet etmekte. Ne yazık ki kötülüğümü isteyen hasetçiler, benim
zilletim için çalışırlar.*" diyerek hasetçilerden yakınmaktadır:

Niyetüm hıdmet idi şalţanat u devletüme
Çalışur hâsid-i bed-ı̇ âh benüm nikbetüme M/18

Sonuç

Sultan II. Osman, Osmanlı'nın on altıncı padişahı olup babası Sultan
I. Ahmed, annesi Mahfirûz Sultan'dır. 3 Kasım 1604'te doğmuş, 26 Şubat
1618'de on dört yaşında tahta çıkmış, 20 Mayıs 1622'de 18 yaşında askeri
darbe ile tahtan indirilerek öldürülmüştür.

II. Osman aynı zamanda divançe sahibi bir şairdir. Şiirlerinde Fârisî
mahlasını kullanmıştır. Onun Divançe'sinin tespit edebildiğimiz üç nü-
hası vardır. Bunlar Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Esrlere Kütüphanesi

si'ndeki 741, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eseler TIEM 4650 ve Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu Manzum Eserler 322 numara kayıtlı olan nüshalardır.

Yaptığımız bu çalışmada, II. Osman divançesinin üç yazma nüshasından hareketle tenkitli metni hazırlanmış; şiirler, şekil ve muhteva bakımından değerlendirilerek II. Osman'ın edebî şahsiyeti ortaya konmuştur.

Buna göre genç yaşta vefat eden Fârisî, kısacık ömrüne 30 gazel, 1 müseddes, 67 nazm, 2 kıt'a, 1 rubâ'î ve 18 müfred olmak üzere 6 farklı nazım şekliyle toplam 119 şiir sığdırmıştır.

Divançe'deki 30 gazelin 20'si (% 67) redifsiz olup bunlarda genellikle tam ve zengin kafiye kullanılmıştır. Geri kalan 10 gazel, redifli olup (%33) bu gazellerin 5'inde ek halinde redif, 5'inde ise kelime halinde redif kullanılmıştır.

67 nazımın 24'dü redifsiz (%36) olup sadece kafiye ile yetinilmiştir. Geri kalan 43 nazm redifli (% 64) olup bunların 23'ü ek halinde redifli, 20'si ise kelime halinde rediflidir. 18 müfredin 14'ü redifsiz (%78) 4'ü (%22) rediflidir. Redifli müfredlerin 3'ü kelime halinde redifli, 1'i ek halinde rediflidir.

Fârisî'nin gazel ve müfredlerinde redif kullanımı, divan şiirindeki genel temayülün tersine olup gazellerinin % 67'si, müfredlerinin ise % 78'i redifsizdir. Bu durum Fârisî'nin gazel ve müfredlerini ses ve âhenk imkânları bakımından zayıflatmaktadır.

Fârisî Divançe'sindeki toplam 119 şiirde, 19 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Bir şiirin vezni yok, bir şiir ise 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. En fazla *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı kullanılmıştır. Divançe'de en fazla kullanılan ikinci kalıp *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* kalıbıdır.

II. Osman'ın % 22 oranıyla en fazla kullandığı *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı, Türk edebiyatında % 29'la en fazla kullanılan kalıptır. Divançe'de % 19 oranıyla ikinci en fazla kullanılan *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* kalıbının Türk edebiyatındaki kullanım oranı ise % 2.9'dur. Fârisî'nin Türk Edebiyatında % 2.9'lık bir kullanım oranına sahip olan bir vezni fazla kullanmasında, ilk cüzdeki *fe'ilâtün*'ün *fâ'ilâtün*, son

cüzdeki *feilün*'ün ise *fa'lin* şeklinde kullanılabilmesiyle elde edilebilecek esneklik ve kolaylıktan yararlanma arzusu etkili olmuş olabilir.

XVII. yüzyılın başında Sebk-i Hindî üslûbunun henüz teşekkül etmeye başladığı bir edebî iklimde doğup büyüyen II. Osman, ataları gibi şiire bîgâne kalmamış ve çok kısa süren ömründen geriye 119 şiir bırakmıştır. Onun şiiri aslında kısa süren ömrünün özeti gibidir. Şiirleri de genellikle kısadır. En uzun şiiri, beş bendden oluşan müseddesi olup; gazelleri genellikle beş beyitlidir. Diğer şiirleri ise dört mısralık tek bendden oluşan nazm, kıt'a, rubâ'î ve ikişer mısralık birer beyitten oluşan müfredleridir. O, on dört yaşında başlayıp on sekiz yaşında hazin bir şekilde sonuçlanan kısa saltanatında, bir taraftan devleti yönetmiş; diğer taraftan da hocalarından ve şiirin ustalarından divan şiir geleneğini öğrenmeye çalışmıştır. Bu sebeple şiirleri değerlendirilirken onun henüz 18 yaşında bir delikanlı olduğu unutulmamalıdır.

Şiirlerinde yer yer mükemmeliyet ve sehl-i mümteni tarzında söyleyişler görülmektedir. Bununla birlikte şiirleri daha çok, kendisine divan şiiri geleneğinin esasları, kalıpları ve benzetme unsurları verilmiş, henüz öğrenme aşamasındaki bir insanın yazmaya hevesli, heyecanlı denemeleri itibarı uyardırmaktadır. Her divan şairinde olduğu gibi onun şiirinde de sevgilinin saç kemend, ağzı şarap, boyu kıyamet, kirpiği ok, kaşı kemandır. Yani şiirlerini, divan şiirinin geleneksel mazmunları ve benzetmeler dünyası çerçevesinde yazmıştır. Şiir dili sadedir. Şiirlerinde ikili üçlü terkip yok denecek kadar azdır.

DÎVÂNÇE METNİ*

[ĠAZELLER]

[Ĥarfü'l-Elif]

1 (AE: 1b; SÜ: 6b)

müstef'ilün/müstef'ilün

- 1 Eflâki kıldı pür-ziyâ
Mâh-ı resül-i kibriyâ
- 2 Okunsa yir yir yiridür
Na't-ı resül-i müctebâ
- 3 Dillerde qalmasa elem
Olsa gönülden ġam cüdâ
- 4 Āsilere mesned olur
Ol şâh-ı dîn rüz-ı cezâ
- 5 Aña şalât u hem selâm
Kıldı bize bunca 'aṭâ
- 6 Mâh-ı rebî'a irmişüz
Şaġ u selâmet Fârisâ

2 (AE: 1b, TS: 6a, SÜ: 18b)

fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün

* Divan Başlığı: Eş'âr-ı Dürer-bâr-ı Ĥazret-i Sultân 'Osmân Ĥân TS/Ġazeliyyât-ı Ĥazret-i Sultân 'Osmân Ĥân SÜ/Na't-ı Şerîf-i Der-Ĥaqq-ı Ĥazret-i Risâlet-penâhî AE

1/2b na't-ı resül-i müctebâ/mevlüd-i vaşf-ı Muştafâ SÜ

1/6b'den sonra AE nüshasında "Velehu 'aleyhi'r-raġmete ve'l-ġufrân" ibaresi bulunmaktadır.

2/AE nüshasında ikinci şiirin beyit sayısı 7'dir. 7b ve 8a mısraları bu nüshada bulunmamakta olup 7a ile 8b bir beyit olarak verilmiştir

- 1 Bağlayaldan gönül saña bu gedā
Deli dīvānedür dil-i şeydā
- 2 Bunca yıldur ki şehir içinde saña
Beñzer olmadı bir güzel peydā
- 3 Nice dil bağlamaya halk saña
Hüb halk eylemiş seni o Hudā
- 4 Leblerüñ şehd ü sükker ü halvā
Şanemā anı eyle baña ğidā
- 5 Nedür ol nāzuñ ey gül-i ra'nā
Kadd-i bālāña ise cān fidā
- 6 Baña ola mı vuşlañ 'acebā
Kala mı derd içinde dil ebedā
- 7 Ben saña 'āşık olalı şanemā
Toldı şehir içre bu nidā vü şadā
- 8 Raḥm kılmazsañ ey meh-i zībā
Fārisüñ tenden oldu cānı cüdā

3 (AE: 2a-b, 13a, TS: 6b-7a, SÜ: 8a-b)

fe'ilātün/mefā'ilün/fe'ilün

- 1 Nice bir işüñ ola cevri ü cefā
Unudıldı mı şimdi resm-i vefā
- 2 Hasteyem eyle derdime dermān
Leblerüñden umaram yine şifā

2/1b dil-i şeydā/dili şeydā TS, SÜ

2/8b/Fārisüñ tenden oldu cānı cüdā/Fārisinüñ olur cānı tenden cüdā TS, SÜ

3/Üçüncü şiir, AE nüshasında 6 beyit, TS ve SÜ nüshalarında 8 beyittir. TS ve SÜ nüshalarındaki üçüncü ve dördüncü beyit, AE nüshasında(13a) murabba'at bölümünün ilk şiiri olarak verilmiştir. Bu çalışmada bu şiir, AE nüshasındaki gibi ayrı bir şiir olarak kabul edilmedi. TS ve SÜ nüshalarındaki şekliyle 8 beyit olarak verildi. AE nüshasındaki nüsha farkları da bu bölümde gösterildi.

3/2b leblerüñden/leblerinden SÜ

- 3 Zerd-rû oldıgum görüp ‘âlem
Halk şorar n’oldı saña diyü baña
- 4 Ben senüñ ‘aşkuñ ile hâk oldum
Nazaruñ bende degül gayrı yaña
- 5 Gerçi öpdürmedüñ baña ruhuñı
Göresin sâde ruḥ kıala mı saña
- 6 Ol zemân bilesin gedâ hâlin
Şimdi yüksekdesin mişâl-i hü mâ
- 7 Ğayre meyl itdügüñi bilseydüm
İtmez idüm yoluñda ‘ömri hebâ
- 8 **Fârisî** bî-vefâ güzelden geç
Ğayrı dil-berle sen de eyle şafâ

Ḥarfü'l-Bâ

4 (AE: 2b-3a, TS: 11b-12a, SÜ: 5a-b)

mef‘ülü/fâ‘ilâtü/mefâ‘ilü/fâ‘ilün

- 1 Dil çekdi rûzigâr cefâsını bî-ḥisâb
Ol âfitâbe eyleyeyüm diyü intisâb
- 2 Bir zerre cismümüz bizüm ol gökde âfitâb
Ḥürşîd-i pür-ziyâ vire mi zerreye cevâb
- 3 ‘Aqlum gider görince cemâlini ben türâb
Çeşmüm şaçar yüzüme o demde yine gül-âb

3/3a ‘âlem/dünyâ AE

3/3b n’oldı saña diyü baña/baña ki n’oldı saña AE/baña ki n’oldı diyü saña TS

3/4b Nazaruñ bende degül gayrı yaña/Sen idersin niğâhı gayrı yaña AE

3/5b kıala mı/kalır mı AE

3/6a Ol zemân bilesin/bilesüñ ol zemân AE

3/7b yoluñda/yolında TS, SÜ

4/1b âfitâba eyleyeyüm /âftâb ile ideyüm TS, SÜ

- 4 Zülfüñ 'izāre eyleme gel perde vü niķāb
Reng-i ruķa ķalel getüre bũ-yı müşg-nāb
- 5 Kaddüñ nihāl-i tāze vü ol leblerüñ şarāb
Üftādeler görünce cigerler olur kebāb
- 6 Fāris ki vaşf-ı hüsñüñe başduķda çün rikāb
Her bir kelāmu şāyi' olup oldu bir kitāb

Ĥarfü'd-Dāl

5 (AE: 3a, TS: 6a-b, SÜ: 15b)

fe'ilātün/mefā'ilün/fe'ilün

- 1 Yārdan bir dem olmadum dil-şād
Yanuma gelmez ol boyı şimşād
- 2 İsmüñe bī-vefā didüm cānā
Bārekallāh yaķışdı saña bu ad
- 3 Cevrũñile göñül yıķılmışdur
Vaşluñile ķıl anı sen ābād
- 4 Miķnet-i derd-i 'aşķuñile senüñ
Ney gibi iderem şehā feryād
- 5 Kuluñam sen benüm efendümsin
Gerek öldür gerekse it āzād
- 6 'Aşķda añma baña Ferhādı
Tağ kesmekdi işi bir ırğad
- 7 Ol ķadar aķdı gözlerümden yaş
Beñzemez añna Dicle-i Bağdād

4/4a Zülfüñ 'izāre eyleme/zülfüñi itme ruķuña TS, SÜ

4/4b Reng-i ruķa ķalel/reng-i ruķuña bir ķalel TS, SÜ

4/6a Fāris ki/Fārisī TS, SÜ

5/4b şehā/saña AE

5/5a efendümsin/efendümsüñ AE

5/7b dicle-i/dicli TS/dicle vü SÜ

8 **Fârisî** ḥasretüñle ey yüzi gül
Eyledi bir gâzel yine îcâd

6 (AE: 3a-b, TS: 6b)

fe'îlâtün/mefâ'ilün/fe'ilün

- 1 Düşeli senden ayru ey yüzi 'îd
Olmadı ḥâṭrumda derd ba'îd
- 2 Ne var irsem vişâlüñe ey meh
'Âşıkā olsa yine îd-i cedîd
- 3 Ger senüñçün baña kıyarlarsa
Ġam degül oluram cüvân şehîd
- 4 İrmesün ḥüsnüñe şehâ nokşân
Girmesün göñlüñe bu derd-i şedîd
- 5 **Fârisî**nüñ kelâmı saña hemân
Eyle vaşluñla şâd a vech-i sa'îd

Harfü'r-Râ

7 (AE: 3b-4a, TS: 5a)

müstef'ilün/müstef'ilün/müstef'ilün/müstef'ilün

- 1 Tîr-i müjeñ atma baña itdi bedenden hep güzer
Nâzûk miyânum tâzesüñ eyle figânumdan ḥazer
- 2 Kûyuñ gedâsı olduġum yegdür baña şâh olmadan
'Aynümde yoġdur taḥt u tâc ne mâl ü mülk ü sîm ü zer
- 3 'Anber қоқar 'âlem қamu cennet-mişâl olur hemân
Ol tâze dilberher қақан nâzile kim kâkül çözer

6/5b a/ey TS

7/1b tâzesüñ/tâzesin TS

7/2b yoġdur taḥt u tâc ne mâl ü mülk/degül taḥt u tâc mâl ile mülk AE

7/3b ol tâze dilber her қақан/her қақан ol tâze cüvân TS

- 4 'Aşkımlı alur her zemān ol dil-rübā-yı ğonce-fem
Her bir kelāmında kaçan ol çeşm-i fettānın süzer
- 5 'Aşkuñla dā'īm Fārisī ey serv-ğadd ü sīm-ten
Bir yirde ārām eylemez āvāre olmuşdur gezer

8 (AE: 4a-b, TS: 11a, SÜ: 3a-b)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Gül gibi ħandāndur ol gül-'izār
Çeşm-i giryānumsa ağlar zār u zār
- 2 Yārdan cev̄r ü cefā gelse ne ğam
Bir belā daħı cefā-yı rūzigār
- 3 'Aşkımlı gerçi ki itm̄m 'āşikār
Olmuşam ammā ki artuğ bī-karār
- 4 Ğaddi bir serv-i sehīdūr kim anuñ
Bāğ-ı 'ālemde bitürmiş Kırdigār
- 5 Şöyle bir maħbūb-ı 'ālemdür o kim
Fārisīden başka 'āşikdur hezār

9 (AE: 4b, TS: 13a, SÜ: 7a)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Nev-bahār olsa açıl̄sa lāleler güller hezār
Nağmeye āğāz idüp sūnbüller olsa āşikār
- 2 Başını egse benefşe bāğ içinde her taraf
Yürise maħbūblar 'āşiklar olsa bī-ğarār

7/5a 'aşkuñla dā'im Fārisī/Fārisī 'aşkuñla senūñ TS

7/5b eylemez/idemez TS

8/1b zār u zār/zār zār AE

8/3a 'aşkımlı gerçi ki itm̄m āşikār/āşikār itm̄m egerçi 'aşkımlı AE

8/5b Fārisīden başka 'āşikdur hezār/ Fārisī degil añā 'āşik hezār TS, SÜ

- 3 Serviler her biri ʔakınsa yeşil sancâklar
Ol zemân Bâğ-ı İrem dünyâya dinse yiri var
- 4 Düşmese zevk ehlinüñ bir dem elinden cām-ı mey
Başlasa ney çalmağa muṭrib hemân leyl ü nehâr
- 5 **Fârisî** gâret ide berf ‘askeri ‘âlemleri
Tiz yetiş ey nev-bahâr kılsun bu ‘askerler firâr

10 (AE: 4b-5a, TS: 14a)

fe‘ülün/fe‘ülün/fe‘ülün/fe‘ül

- 1 Bu bâğ içre tâze nihâlüm mi var
Ya bir ğonce-leb ruḥ-ı âlüm mi var
- 2 Göñül itmedi bir güle intisâb
Ya hârlar elinden mecâlüm mi var
- 3 Göñül hânesinde ʔoludur ğumüm
Anı şâd ider hûb cemâlüm mi var
- 4 Benüm sevdiğümden cüdâyem ʔatı
Varam küyine per ü bâlüm mi var
- 5 Bu şî‘rümü halk eylesünler pesend
Benüm başka ‘ilm ü kemâlüm mi var

11 (AE: 5a, TS: 13a, SÜ: 2b)

Vezin: 8’li hece ölçüsü(?)

- 1 Nedür bu ḥaṭṭ-ı mu‘anber
Gören dir Allahu Ekber
- 2 Göñlümi aldı bir dil-ber
Ruḥlarıdur verd-i aḥmer

9/3b dinse/dönse AE

9/5a berf/berḳ AE

10/5b başka/hod TS

- 3 Eyleme baña çok cefā
Eyle figānumdan hāzer
- 4 Cemālūñ mäh-ı enverdür
Leblerūñse şehd ü şekker
- 5 Kimseye itmezsın vefā
Fārisīye it bir nazār

Harfū'z-Zā

12 (AE: 5b, TS: 4b-5a, SÜ:14a-b)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Serv-ğadd bir dil-ber-i mümtāzdur sulḫānumuz
Ġayrıya meyl itdirür mi 'adlimüz 'irfānumuz
- 2 Sevmezüz bir kimse artuğ vardur inşāfumuz
Ol güzelden Ġayrıya meyl eylesün mi cānumuz
- 3 Dil-berā sen gibi bir şāhib-cemāli görmedüm
Tā ezelden kısmet itmişdür bize Yezdānumuz
- 4 Sen şalın servi gibi ey kaşları yāyum benüm
'Aşkuñı vird idinüp maḫzūnlıkdur şānumuz
- 5 **Fārisī** yeg şı'r söyler Müfti Es'ād dā'imüz
Söylesün buña nazīre çok görür iḫsānumuz

11/4b şekker/şükker AE TS

11/5a itmezsın/itmezsün AE

12/1a-b/- TS, SÜ

12/2a kimse/kimseye AE

12/2b Ġayrıya/Ġayrı AE

12/3b Yezdānumuz/Kaşşāmumuz TS, SÜ

12/4b şānumuz/kārımız TS, SÜ

12/5b Söylesün buña nazīre çok görür iḫsānumuz/Söylese aña nazīre çok olur iḫsānumuz SÜ

Hârfü'ṭ-ṭā

13 (AE: 5b-6a, TS: 5a-b)

fā'ilâtün/fā'ilâtün/fā'ilâtün/fā'ilün

- 1 'Anber-i sārā mıdur cānum ruḥuñ üzre o ḥaṭ
Şanki ağzuñ añā olmuş sevdigüm bir sürḥ-nuḳaṭ
- 2 Haṭṭuña 'anber didüm bilmezligile neyleyem
Añā beñzer yoğimiş bendeñ anı itdüm galaṭ
- 3 Eşk-i çeşmüm ol kadar aḳdı yoluñda sevdigüm
Şanki geldi Rūma Bağdad illerinden Nehr-i Şaṭ
- 4 Bu vücūdum ğarḳ ider bir gün benüm eşküñ hele
Şimdi oldum eşk içinde bī-vefā mānend-i baṭ
- 5 Fârisî haṭṭuña ḥayrāndur senüñ cānā hemān
Kim yazar 'ālemde añā beñzer ola ḥüsn-i ḥaṭ

Hârfü'l-'Ayn

14 (AE: 6a-b, TS: 10a, SÜ: 16a-b)

mef'ülü/fā'ilâtü/mefā'ilü/fā'ilün

- 1 Tā sen güzelden olalı ey mäh-ı nev ırağ
Sīnemde biñ de mi daḥı yok lāle gibi dāğ
- 2 Ger ğurbet illerinde ölürsem firāḳile
Cānum saña fidā ola sen ol hemān sağ
- 3 Ey ğonce-fem aman saña yaklaşmasun raḳīb
Hiç ğonce yanına yaḳışur mı siyāh zāğ

13/3b Bağdad illerinden nehr-i Şaṭ/Bağdaddan bugün ırmağ-ı Şaṭ TS

14/1a sen güzelden/sendem ayrı TS, SÜ

14/1b daḥı/- TS, SÜ

14/2b saña fedā ola sen ol/fedā olsun saña ol sen TS, SÜ

14/3a aman/- TS, SÜ

- 4 Terk itmekidi gerçi murādum seni hemān
Ol zülfi müşg-bū eger olmasa baña bağ
- 5 ‘Aşkuñla Fāris öyle zebūn oldı sevdiğüm
Ne ‘İş ü zevk göñlini egler ne seyr-i bāğ

Harfü'l-Fā

15 (AE: 6b-7a, TS: 4a, SÜ: 11b-12a)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

- 1 Ol cüvānı sevmek ile buldum 'ālemde şeref
Cān u başı iderem yolında bī-minnet telef
- 2 'Āşık-ı bī-çāreye ta'n idici çokdur 'aceb
Şimdi baña görinen ta'n u belādur her taraf
- 3 Böyle bir maḥbūb-ı zībā yāri kim sevmez bugün
Dişleri dürr-i yetim ağzı aña olmuş şadef
- 4 Bir qadem başşañ ne var ğam-ḥāneme ey serv-quad
Ol raqīb-i dīv duymaz sevdiğüm sen lā-tehaf
- 5 Fārisī mā'ildür ol meclisde kim ola şarāb
Sākisi yārüm ola hem çalına nāyile def

Harfü'l-Kāf

16 (AE: 7a-b, TS: 13b)

mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

- 1 Cān virmeyicek sevdiğinüñ yolına 'āşık
Dimezler efendi aña hıç 'āşık-ı şādık
- 2 Meydān-ı maḥabbetde virince ser ü cānı
Akrāmı içinde olur ol ḥaylice fā'ik

14/4a terk itmek idi/terk itmek AE//gerçi/- TS, SÜ

14/5a 'aşkuñla Fāris öyle/Fārisī 'aşkuñile TS, SÜ

14/5b ne 'İş ü zevk göñlini egler/göñlini eglemez ne 'İş-1 şafā TS

- 3 Her albe girer mi göre sevdā-yı İlāhī
Biñden birinüñ albine olmaz o da lāyık
- 4 Bir hāne-i dilde ki ola ‘aşķ-ı İlāhī
Dīvānedür ol gögsi açuķ başı da yaruķ
- 5 Almaz ise bir ādem eger lezzet-i ‘aşķı
Hayfā ki anuñ albine vü kendüne yazuķ

arfü’l-Kāf

17 (AE: 7b, TS: 9b, SÜ:15b-16a)

fe‘ilātün/mefā‘ilün/fe‘ilün

- 1 Cāne kār eyledi güzel sitemüñ
Olmadı zerrece baña keremüñ
- 2 Gerçi bağlandı dil o kāküline
Beni dīvāne itdi ğonce-femüñ
- 3 Çoķ güzel sevdüm ‘ālem içre yekün
Görmedüm böyle derdini serimüñ
- 4 Ğayrıya bezl idersüñ ihsānuñ
Baña mı aldı çekmege elemüñ
- 5 **Fārisī** ‘aşķıle yatur haste
Luţfile hānesine baş ademüñ

18 (AE: 7b, TS: 8b)

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

16/3a her/bir TS

16/3b biñden/biñde AE

16/4b dīvānedür ol/dīvāne olur TS

16/5a almaz ise bir ādem eger lezzet-i ‘aşķī/almazsa eger lezzet-i ‘aşķdan ki bir ādem TS

17/3a yekün/bugün AE

17/4a idersüñ/idersin TS, SÜ

- 1 Milk-i ‘aşka kendümi bir pâdişâ kılsam gerek
‘Aşq ile Ferhād u Qaysa pişvā kılsam gerek
- 2 Kendi gönlüme münāsib virdi Hāq bir dil-beri
Hāq virürse cānumı aña fedā kılsam gerek
- 3 **Fārisī** ‘aşkile meşhūr-ı cihān olduñ bugün
Göz yaşın ol yār için Nīl ü Furāt kılsam gerek

Harfü'l-Lām

19 (AE: 8a, TS: 14b-15a)

mefā‘ilātün/mefā‘ilātün

- 1 Nedür cüvānā bu qadd-i keyhāl
Ne hūndur ol dü-çeşm-i keygāl
- 2 Çıkardı çerha siyāh-ı dūdum
O hāl-i fülful o müşg-i ferhāl
- 3 O mihri görsem erir qurur dil
Mişāli anuñ da şanki halhāl
- 4 ‘İzār-ı nābiḥ senüñ içündür
Hadeng-i ta‘ne vücūd-ı çengāl
- 5 Raqīb-i bed-hūy u dīv-sīret
Taqlıdı baña çü oldı dūnbāl

18/1a kendümi bir pâdişâ kılsam/pâdişāh olsam TS

18/1b Qaysa pişvā/ Qays olsam TS

18/3a bugün/çü sen TS

18/3b göz yaşın ol yār için Nīl ü Furāt itsem gerek/yüz yaşın Nīl ü Fırāt mâcerā kılsam gerek AE

19/1b Ne hūndur/ne hūnīdür AE

19/1b keygāl/ken‘āl TS

19/3b halhāl/şalşāl TS

19/4b çengāl/ḥebkāl TS

19/5b çü/- TS//dūnbāl/çengāl AE

6 K̄o pendî vâ'iz görince anı
Ne dîn gelür fikrûme ne a'mâl

7 Vişâl el virse Fârisîye
Hasedden olurdu 'andelîb lâl

Harfû'l-Mîm

20 (AE: 8b, TS: 3b-4a)

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

1 Oldı gönlüm 'aşkıle rüsvâ-yı 'âm
'Âşık olanda ola mı ırz u nâm

2 Fikr-i leb-i la'lüñile dil-berâ
Düşmez elümden meyile tolu câm

3 Gel çıkarup kâküli destârdan
İtme kerem kıl niceye anı dâm

4 Rû-yı lañfüñ bu cihâna seher
Ol hañ-ı müşgînüñ ise ana şâm

5 Fârisîden gayrıya ey gül-'izâr
İtme şağın kendüñi bir ferde râm

21 (AE: 8b-9b, TS: 4b; SÜ: 13b)

mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün

1 Niçe demdür ruñuñ şem'ine bir pervânedür göñlüm
Seni görüp sevelden bî-'ağ[ı] mestânedür göñlüm

2 Benüm 'aşkum ne Kaysa beñzer ey dil-ber ne Ferhâda
Unuduldı geçen Mecnün yeñi dîvânedür göñlüm

19/7b olurdu/olaydı TS

20/1a gönlüm/göñül AE

21/1a ruñun/cemâlüñ AE

21/1b mestânedür/dîvânedür TS, SÜ

21/2b dîvânedür/mecnündürur TS, SÜ

- 3 Raķīb ile şalmurken anı bir kerre gördüm ben
Anı görüp görelden şanki bir ğam-ĥānedür göñlüm
- 4 Cefāyı baña çok itmek neden ey kaşları yāyum
Cefā için yaradılmış gibi pervānedür göñlüm
- 5 O yārūñ Fārisī vaşlına irmek nice mümkündür
Şu deñlü derdini çekdi ki bir vīrānedür göñlüm

22 (AE: 9a, TS14a-b)

fe'ılātün/mefā'ilün/fe'ilün

- 1 İltifātuñla gāhi mağrūrem
Ġazabuñla mehān u mağhūrem
- 2 Heves-i la'lūñile mağmūrem
'Aşkuñile cihānda meşhūrem
- 3 Zāhidā gerçi cehlden dürem
Göñül elde degülse ma'zūrem
- 4 Ne kadar bī-'adedse ĥayl-i raķīb
Ben aña luţf-ı Ĥaķla maşşūrem
- 5 Ruĥ-ı gül-nāruña toķındı yüzüm
Şeb-i tārıkde şem' ya nūrem
- 6 Şöyle nūş itdi Fārisī mül-i 'ışķ
Ṭobdolı şanki āb-ı engūrem

21/3b şanki bir ğam-ĥānedür/daĥı pür ğamdur benüm TS, SÜ

21/4b pervānedür/dā'im benüm TS, SÜ

21/5a mümkündür/ķābildür TS

21/5b çekdi ki bir vīrānedür/çekdüm uşanmadı daĥı TS

22/1a gāhī/'aceb TS

22/3b degülse/degül TS

22/4a bī-'adedse/add yoğ ise TS

22/6b ṭobdolı/ṭobdolı ķalb TS

23 (AE: 9a-b, TS: 4b, SÜ: 13b-14a)

fâ'îlâtün/fâ'îlâtün/fâ'îlâtün/fâ'îlün

- 1 Düşdi bir sevdāya göñlüm özge rāzum var benüm
Göñlümün eglencesi bir serv-i nāzum var benüm
- 2 Tā ezelden sevmişem ol dilber-i nāzük-teni
Bir lebi sükker ruḥı gül işve-bāzum var benüm
- 3 İstemem dünyāda Hind u Rüm u Mışruñ devletin
Giceler tā şubḥa dek Ḥaḫka niyāzum var benüm
- 4 **Fârisî** söyle ğazel taṭvîl kıлма şî'rüñi
Çeşmi āhū dişleri dür dil-nüvāzum var benüm

Ḥarfü'n-Nün

24 (AE: 9b, TS: 9b, SÜ: 4b)

müstef'îlün/müstef'îlün

- 1 Zülfün kemendi bî-emān
Ağzuñ şarāb-ı erguvān
- 2 Sen gibi bir tāze cüvān
Yok şimdi bir sensün hemān
- 3 Kaddün kıyām itse kaçan
Olur kıyāmet ol zemān
- 4 Kirpigün okın atmağa
Kaşuñ aña olmuş kemān
- 5 **Fârisî** bakup ḥüsünüñe
İtdi fidā yoluñda cān

23/1a rāzum/aşkum TS, SÜ

23/1a serv-i nāzum/servi boyum TS, SÜ

23/2b işve-bāzum/mü-miyānum TS, SÜ

23/4b dil-nüvāzum/mihr-i māhum TS, SÜ

24/2b yok şimdi bir sensün hemān/olmadı sensin bir hemān TS, SÜ

24/5a bakup/ bakdı AE

24/5b yoluñda/yoluña TS, SÜ

Harfü'l-Hâ

25 (AE: 10a, TS: 5b, SÜ: 12a-b)

fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün

- 1 Baña ol dil-ber-i şîrîn baķıcaķ mestâne
Müjesi tîri geđer sîneden işler cânē
- 2 Kačan ol nür-ı dıraḡşān hırām itse olur
Nice biñ 'aşıķ-ı şeydāsı aña pervāne
- 3 Vuşlaṡuñ itse 'imāret bu gönül şehrinı kim
Mülk-i dil oldu ğam-ı hicrũñ ile vîrāne
- 4 Rāzumı şaķlayayum deyü çalışdum āhır
Keşf-i rāz itdi gözüm yaşı beni yārāne
- 5 **Fārisī** ala mı bir büse ruḡuñdan cânā
Bu heves olmaya yā Rab dilerem efsāne

26 (AE: 10a-b, TS: 13a, SÜ: 9a-b)

fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün

- 1 Gördüğüm gibi seni oldu gönül āvāre
Nice 'arz eyleyeyin 'aşķumı sen hünkāre
- 2 Yoluma ṡođrı giderken nideyin ol fettān
Sîneme urdı anuñ kirpigi mühlik yāre
- 3 Yüzi gül ğonce-dehen ķāmeti bir tāze nihāl
Nice ķul olmayayın ol şehe ben bî-çāre
- 4 Görmedüm ancılayın dil-ber-i nāzük teni ben
Cānumı bezl ideyin ol kaşı rā dil-dāre

25/2a nür-ı dıraḡşān/ķāmeti mevzũn TS, SÜ

25/3b mülk-i dil oldu ğam-ı hicrũñ ile/ğam-ı hicrũñle ğuzel mülk-i dilüm TS, SÜ

26/1b sen hünkāre/ben āvāre AE, SÜ

26/2a nideyin/nideyim SÜ

26/4b ideyin/ideyim SÜ // rā/yā AE

- 5 Fârisî degme güzel sevmez iken neyleyeyim
‘Âşıkı itdi beni devr-i kühen ol yâre

27 (AE: 10b-11a, TS: 14b)

mefâ‘îlün/mefâ‘îlün/fe‘ülün

- 1 Vera‘ şeyhâne düşdi zâhidâne
Hüm-ı meyhâne oldı ‘âşıkâne
- 2 Piyâle pāk u zerrîn râh-i şâfî
Hilâl-i nev gibi sâķî yegâne
- 3 Kenâr-ı cûda dostân heb müheyyâ
Zihî nâdîde bezm-i bî-bahâne
- 4 Hırâmân oldı muğbeçe ‘araķ-rû
Ki düşdi şanki şebnem erğuvâne
- 5 Hezâr mihmânunu itdi ziyâfet
Hezârân âferîn pîr-i muğâne
- 6 Şarâb-ı ‘îş ile oldı hayât-baħş
Ġam u derd ü belâdan küşte-gâne

26/5b ‘âşıkı/‘âşık AE

27/1a şeyhâne düşdi/şeyhân TS

27/1b hüm-ı meyhâne oldı/huceste meyhâne TS

27/2a pāk u/- TS

27/2b gibi/- TS

27/3a kenâr-ı cûda düstân heb/kenâr-ı cû düstân TS

27/3b nâdîde/şafâ TS

27/4a hırâmân oldı muğbeçe/kenâr-ı cû düstân TS

27/4b şanki/şan TS

27/5a hezâr mihmânunu itdi ziyâfet/hezâr mihmân ziyâfet itdi TS

27/5b hezârân âferîn pîr-i muğâne/şad âferîn ol seħî muğâne/TS

27/6a şarâb-ı ‘îş ile oldı hayât-baħş/şarâb-ı ‘îşî hayât virdi TS

27/6b derd ü/- TS

- 7 Pür itdi 'āleme zevk u şafāyı
Nevā-yı muṭrib ü def ü çeğāne
- 8 Olursa şıhne-i sultān āgāh
Şehīdüz biz ne ğam var girse kıane
- 9 Sebīl-i 'ıŝka girdi Fārisī saht
Gözin aldurmaz ol ber ü yabāne

Harfü'l-Yā

28 (AE: 11a-b, TS: 11a-b, SÜ: 4a)

mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

- 1 Felek zūr eyleyüp yıkdı görüñ taht-ı Süleymānı
Bozup hikmetlerin hāk ile yeksān kıldı Loqmānı
- 2 Kıanı tığ u teberle nice ŝiri eyleyen zā'il
Felek bir lu'bile nerm itdi pülād-ı Nerīmānı
- 3 Nice_öldı Yūsuf-ı Mıŝrı ki hüsn içre nazīri yok
Ruḥ-ı ālini zerd itdi sipihrüñ reng-i devrānı
- 4 Cemāl-i yāre bağlar kimini derd içre kor itmez
Helāk olur diyü derd-i serine hıç dermānı

27/7a pür itdi 'āleme zevk u şafāyı/şadāyile 'ālemi pür itdi TS

27/7b nevā-yı muṭrib ü/eyā muṭrib TS

27/8a olursa şıhne-i sultān āgāh/olursa āgāh şıhne-i sultān TS

27/8b şehīdüz biz ne ğam var girse kıane/ne ğam şehīdüz o gire kıane TS

27/9a 'ıŝka girdi/'ıŝk üzre TS

27/9b ber ü/- TS

28/1a görüñ/göre TS, SÜ

28/1b hikmetlerin/hikmetini TS, SÜ

28/2a tığ u/tığ-i TS

28/2a teberle/ṭaberle TS, SÜ

28/2b itdi/eyledi TS, SÜ

28/3a nazīri yok/yok nazīri SÜ

28/3b ruò-ı ālinı zerd itdi sipihrüñ reng-i devrānı/ruòı ālinı zerrd itdi yoĝa göĝsinde
īmānı TS, SÜ

- 5 Şeh-i 'âlemlîğa ey **Fârisî** sen olmasañ mağrūr
Cefâ-yı rûzigârı çekmeden çekseñ şu dâmânı

29 (AE: 11b, TS: 13b)

mef'ûlü/mefâ'ilün/fe'ûlün

- 1 Ey sâķi-yi 'aşķ getür şarâbı
Toldur қadehe o sürh âbı
- 2 İzhâr idivir bize ğabûķı
Örtüñdi felek siyeh niķâbı
- 3 Ey şûfi-yi nîk-nâm yeter ta'n
Mâdan kesilür mi tayr-ı âbî
- 4 Ey muṭrib-i zühre-kâr-ı rindî
İñletseñ a ber-baṭṭ u rebâbı
- 5 Çıksun göge hây u hüy-ı sekrân
Birbirine ur bu nüh kıbâbı
- 6 Ey **Fârisî** ğayrıdan nazâr kes
Şol şüh sâķîden al cevâbı

30 (AE: 12a)

mef'ûlü/mefâ'ilün/mef'ûlü/mefâ'ilün

- 1 Nevrüz olıcak diller şâd olmağa yaķlaşdı
Dilde ğam u miḥnet ber-bâd olmağa yaķlaşdı
- 2 Vîrâne gönül varsa cevır ü ğam u dil-berden
Müjde añâ ol mülk âbâd olmağa yaķlaşdı

28/5a ey Fârisî sen olmasañ/şanman ki Fârisî ola TS, SÜ

29/1b қadehe/piyâleye TS

29/2a ızhâr/iḫzâr TS

29/2b felek/felekler TS

29/4b iñletseñ a ber-baṭṭ u/iñletseñe savṭ-ı hûb TS

29/5a göĝe/feleĝe TS

29/6b şüh sâķîden/sâķî cândan AE

- 3 Üstād çıkup dil-ber öğrendi vefâ resmin
‘Âşıklara lutfâ mu‘tād olmağa yaklaşdı
- 4 Seyrân-gehe çıktuğda ol ruhları gül-reng kim
Kârî dil-i zâruñ feryâd olmağa yaklaşdı
- 5 Çok ‘âşık-ı meftûnı var sen gibi Şîrînüñ
Fâris kuluñ ammâ Ferhâd olmağa yaklaşdı

MÜSEDDES*

1 (AE: 12a-13a, TS: 10a-b, SÜ: 11a-b)

fe‘ilâtüñ/mefâ‘ilün/fe‘ilün

1

Âl ile aldı göñlüm ol mekkâr
Hâsreti eyledi derûnuma kâr
İdeli göñlümi o meh-veş zâr
‘Aqlumu itdi târumâr efkâr
Kimsenüñ yâri olmasun şîve-kâr
Başuma geldi işte bu bed-kâr

2

Ġoncadur ağzı yüzi ise kamer
Kuşanur mü beline ince kemer
Gözlerümden ğam ile yaşlar aķar
Yazmayalar sözüm meger mermer
Kimsenüñ yâri olmasun şîve-kâr
Başuma geldi işte bu bed-kâr

* Müseddes nazım şekli olarak belirlenen bu şiir, AE nüshasında (12a) tercî‘-bend olarak verilmiştir. TS ve SÜ nüslarında ise herhangi bir isim verilmemiştir.

1abcd/- SÜ

1c ideli göñlümi o meh-veş zâr/göñlümi ideli ol meh-rü şikâr TS

2b ince/zer TS,SÜ

2c gözlerümden ğam ile yaşlar aķar/fürkatüñle gözümden hün tamar TS, SÜ

2d yazmayalar/yarmayalar AE

3

Eylerem Һasretüñle zârî seher
Bülbülüz nâlemüzde vaqt-i seher
Geçer elbet du‘â-yı vaqt-i seher
Okuram bu du‘âyı şâm u seher
Kimsenüñ yâri olmasun şîve-kâr
Başuma geldi işte bu bed-kâr

4

Gelmedüñ hâneme benüm ey yâr
Ne ‘aceb olduñ ey cüvân u yâr
Ben saña yâr sen baña ağıyâr
İderem bu söz ile terk-i diyâr
Kimsenüñ yâri olmasun şîve-kâr
Başuma geldi işte bu bed-kâr

5

Fârisî urdı sîneye dâğlar
Eşk-i çeşmi ise aķup çağlar
Niçeler bî-vefâya dil bağlar
Bu melâmetle niçeler ağlar
Kimsenüñ yâri olmasun şîve-kâr
Başuma geldi işte bu bed-kâr

3a eylerem Һasretüñle zârî seher/iderem Һasretüñle zâr-ı seher TS, SÜ

3b bülbülüz/bülbülem TS

4a benüm/- AE

4b u yâr/ağıyâr TS, SÜ

4c ben saña yâr sen baña ağıyâr/sen baña yârsüñ baña ağıyâr AE

5b çeşmi/çeşmüm TS, SÜ

MURABBA‘ĀT***1 [NAZM] (AE: 13a, TS: 7a)**

fe‘ilātün/mefā‘ilün/Fe‘ilün

Baňa cevr eyleme şaķın maħbūb
 Tīz geđer sevdigüm bu şüret-i ħūb
 Yalıñuz ben degül saña ‘āşık
 Saña mā‘il bugün cemi‘ ħulūb

2 [NAZM] (AE: 13b, TS: 7a)

Vezin: Yok

Göñlüm ayrılmaz senden bir sâ‘at
 Yüzüñe bakmağla iderem ħanā‘at
 Ben ħuluñam ħapuñda pādişāħum
 Ne emr iderseñ iderem iṭā‘at

3 [NAZM] (AE: 13b, TS: 12b, SŪ: 15a)

mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

* AE nüshasında (13a) Őu iki beyit murabba‘āt bölümünün ilk Şiiri olarak verilmiştir:

Zerd-rū olduğum görüp dünyā

Ĥalk Őorar baňa ki n’oldı saña

Ben senüñ ‘aşkuñ ile ħāk oldum

Sen idersün niğāħı gayrı yaña

TS nüshasında (7a) ve SŪ nüshasında (8a) ise bu iki beyit divançe metninin üçüncü gazelinin üçüncü ve dördüncü beyiti olarak verilmiřtir. Bu çalıřmada TS ve SŪ nüshaları dikkate alınarak bu iki beyit müstakil bir Őiir olarak deđerlendirilmemiř; divançe metninin üçüncü gazelinin üçüncü ve dördüncü beyiti olarak metne dahilmiřtir.

1c ben degül/degülem TS

2a göñlüm ayrılmaz/ayrılmaz göñlüm TS

Bir kerre yüzüñ göstere ‘âşıqlara ey dost
 Vech-i ḥaseni görmek ‘ibâdet imiş ey dost
 Sen ruḥları gül-günü görüp sevmeyen insân
 Var mı bu cihânda ki meger ḥar ola ey dost

4 [NAẒM] (AE: 13b, TS: 13b)

mef‘ülû/mefâ‘ilün/fe‘ülün

Bir bûse virseñ olur gören mât
 Ḥasretle gider raḳīb mā-fât
 Gûş eyleme gel durûğ pendî
 Ey serv-i çemen bi-ḥaḳḳ-ı âyât

5 [NAẒM] (AE: 13b, TS: 8a, SÛ:17b)

fe‘ilâtün/mefâ‘ilün/fe‘ilün

Merhem-i vaşluña gönül muḥtâc
 Derd-mende anuñla eyle ‘ilâc
 Başdığuñ toprağa ḳadem cânâ
 ‘Âşıḳuñ başına mücevher tâc

6 [NAẒM] (AE: 14a, TS: 13b)

fe‘ilâtün/mefâ‘ilün/fe‘ilüñ

Sâḳiyâ şâd olur ḳaçan ervâḥ
 Gele zerrîn-ḳadeḫle meclise râḥ
 Bâb-ı ḥâḫır-güşâde ister iseñ
 Yek dü pâ devre gel budur miftâḥ

3a kerre yüzüñ/kez yüzüñi TS, SÛ

3b vech-i/vechi TS, SÛ

4b Ḥasretle gider raḳīb mā-fât/Baña ḥased ider raḳīb kû yaft TS

4d çemen/çemân TS

6d gel/- TS

7 [NAẒM] (AE: 14a, TS: 8a, SÜ: 18a)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

Umılurken ol beli mūdan meded
 Eyledi cāne cefālar bī-'aded
 Eylemezseñ çāre derdime eger
 Derd içinde kaldı dermānsuz ebed

8 [NAẒM] (AE: 14a, TS: 3a, SÜ: 3a)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

Bu cihān bāğında bir tāze nihālümdür o yār
 Var selām it benden ey bād-ı şabā yāri uyar
 Gerçi men' itmiş güzel sevmekden ol zāhid bizi
 Kendü sevmezmiş güzel ammā ki aña kim uyar

9 [NAẒM] (AE: 14b, TS: 3b, SÜ: 8b)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

Şol güzeller kim bugün kākül perīşān itdiler
 'Aşık-ı dil-ḥastenüñ 'aqlın perīşān itdiler
 Seyre çıkmışlar meger ol çeşm-i āhūlar bugün
 Yüzleri nūrıyla bu dünyāyı rahşān itdiler

10 [NAẒM] (AE: 14b, TS: 3b, SÜ: 8b-9a)

mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün

'Acebdür ḥalk-ı 'ālem baña pend itmekde mā'iller
 Meger bilmezler 'aşkuñ lezzetin ol şūfī cāhiller
 Eger görseydi ḥalk ben sevdiğüm ol tāze cānānı
 Ki her biri reh-i küyinde ḥāk olmağa kâşiller

8c ol/o SÜ

9c çeşm-i āhūlar bugün/çeşm-i cādūlar görüñ TS, SÜ

10d küyinde/küyünde SÜ

11 [NAẒM] (AE: 14b, TS: 7b, SÜ: 10b-11a)

mef'ülü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün

Kim ki severse sen güzeli kām-yāb olur
 Cevr ü cefāña şabr idemezse ḥarāb olur
 Ṭobṭoludur egerçi bu dünyā cüvān ile
 Ammā senüñ gibi nice bir āfitāb olur

12 [NAẒM] (AE: 15a, TS: 7b, SÜ: 17b-18a)

fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

Ḳanı ol gönlümi biñ nāz ile alan kişiler
 Yüregüm yaraları dağı oñulmaz işler
 Fârisîye nazar it gel kerem it sultānum
 Nedür ol la'l-i ruḥuñla o güzel dür dişler

13 [NAẒM] (AE: 15a, TS: 8a, SÜ: 2b)

fe'ilātün/mefâ'ilün/fe'ilün

Bir yaña öldürür beni ol yār
 Bir yaña ṭa'n ider baña aḡyār
 Bir yaña eşk-i çeşmümüñ seyli
 Ḳarışup ḳan ile aḳar her bār

14 [NAẒM] (AE: 15a, TS: 12a)

mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün

Her āhum āteş-i sūzāne beñzer
 Bu āteşden felekler yane beñzer
 Olurdı gāh lüṭfuñ bize ey meh
 Göñül ābād iken vîrāne beñzer

11d /- SÜ//ammā senüñ gibi nice bir āfitāb olur/ḥaḳḳā ki sen gibi güzelüm ḳatı az olur TS

12d güzel dür dişler/güzel dişler TS/münevver dişler AE

13a ol yār/ḡam-ı yār TS, SÜ

13b ṭa'n ider/cevr ider AE, TS

13d ḳarışup ḳan ile/ḳan ile ḳarışup TS, SÜ

15 [NAẒM] (AE: 15b, TS: 13a, SÜ: 7b)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

Söylemem zen kısmına şî'rüm benüm merdānedür
 Anuñ için her sözüm dünyāda bir dūr-dānedür
 Kime dirsüñ şî'rüñi yārān dirse **Fārisī**
 Söylemem ismini halk içre hele bir dānedür

16 [NAẒM] (AE: 15b)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

Ol ruḥ-ı zībāyı gör yāriñ dem-ā-dem güllenür
 Çevre yanında anuñ 'aşıklarī bülbüllenür
 İçmedük sākī elinden bāde-i gül-günü biz
 La'l-i cānāni bize şun kim bize ol müllenür

17 [NAẒM] (AE: 15b, TS: 2b)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

Gülşen içre bitmedi bir gonce cānā ḥārsuz
 Dünyāda ḥāşıl degül bir nev-cüvān aḡyārsuz
 Kimi ol yāri benüm dir kimisi daḡı benüm
 Orta yirde Fārisī āvāre ḡaldı yārsuz

18 [NAẒM] (AE: 16a, TS: 3a, SÜ: 16b-17a)

mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

Mest itdi beni 'aşkuñ eyā dilber-i mümtāz
 Her gice benüm nālemi ḡuş it hele biraz
 Ol ruḡlarıñuñ ālına ḡayrān ḡururam ben
 Müşḡīn şaḡuña beñzemesün sünbül-i nā-sāz

15c dirsüñ/dirseñ TS

18c ḡururam ben/dururam TS, SÜ

18d müşḡīn/siyeh TS, SÜ

19 [NAẒM] (AE: 16a, TS: 3a, SÜ: 17b)

fâ'îlâtün/fâ'îlâtün/fâ'îlâtün/fâ'îlün

Çın seher rû-yı cüvânüm itdi revzenden ʔulü'
 Şanasuñ hürşîd-i rahşân itdi gül-şenden ʔulü'
 'Âlemi tâbân iderdi yalıñuz ol bî-bedel
 ʔoğmasa hürşîd ammâ itdi irkenden ʔulü'

20 [NAẒM] (AE: 16a, TS: 13b)

mef'ülü/mefâ'îlün/mef'ülü/mefâ'îlün

Gül-nâr-ı ruhuñ cânâ bûs itmege ruḥşat yok
 Beñzer ki bu ben ḥâküñ başında o devlet yok
 Her teşne-dili la'lüñ ʔandurdı şusuzluḳda
 Baña gelicek la'lüñ emdürmege niyyet yok

21 [NAẒM] (AE: 16b, TS: 13a, SÜ: 18a)

mef'ülü/fâ'îlâtü/mefâ'îlü/fâ'îlün

Nâ-'âḳil âdemi idesüñ baḥr-ı luṭfa ḡarḳ
 Luṭf ehli ile ḡayrıyı itmek muḫâl farḳ
 Ger ister iseñ itmege bir âdeme lüṭuf
 Gör tâ kim ura yüzine ĩmân nûrı berḳ

22 [NAẒM] (AE: 16b, TS: 3a, SÜ: 17a)

mef'ülü/mefâ'îlü/mefâ'îlü/fe'ülün

19b şanasuñ/şanasın TS, SÜ//gül-şenden/meşriḳdan TS, SÜ

19d itdi irkenden/ki fuzül itdi TS, SÜ

20a ruḥşat/furşat TS

20c teşne-dili/teşnedile TS

21a nâ-'âḳil âdemi idesüñ /bî-'âḳil âdemi idesin TS, SÜ

21b ehli ile/eyleyenle TS, SÜ

21b muḫâl/maḫâl TS, SÜ

Mevlâ ne güzel eyledi halk kaşını yârüñ
 Hâk yok ide yanında o kallâşını yârüñ
 Benden bu naşîhat ola ‘uşşâka kaçan kim
 Dil-ber yanına gelse raķîb başını yaruñ

23 [NAẒM] (AE: 17a, TS: 8b, SÜ: 13a)
 fe‘ilâtün/mefâ‘ilün/fe‘ilüñ

Beni bir şâha bende itdi felek
 Reşk ider gördigünce gökde melek
 ‘Âşık olan zemân-ı hüsünde
 Devleti var felege dir mi kelek

24 [NAẒM] (AE: 17a, TS: 8b, SÜ: 13a)
 fe‘ilâtün/mefâ‘ilün/fe‘ilün

Yerimüz ‘âķibet olupdur hâk
 ‘İş kıl bâde ile sen bî-bâk
 Bitirür dehr ki bir gonce-i hûb
 Hânçer ile ider kâfasın çâk

25 [NAẒM] (AE: 17a, TS: 12a-b, SÜ: 6a)
 mef‘ülü/mefâ‘ilü/mefâ‘ilü/fe‘ülün

Sevdigümi bildüñ baña çok nâz ider olduñ
 Meyl ü keremüñ şimdi ‘aceb az ider olduñ
 Kâlbümde mekân tütmiş idüñ ey gözi şeh-bâz
 Lâyık mı saña ğayrıya pervâz ider olduñ

22c ola/olsun TS, SÜ

22d gelse/gele TS, SÜ

23a beni bir şâha bende itdi/bende itdi beni bir şâha TS, SÜ

23d felege dir mi/dimez felege TS, SÜ

24a yirimüz ‘âķibet/‘âķibet yirimüz TS, SÜ

24c bitirür dehr ki/dehr ki bitirür TS, SÜ

24d kâfasın/yâķasın SÜ

25b ider/eyler SÜ

26 [NAẒM] (AE: 17a, TS: 13a, SÜ: 6b-7a)

mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

Cihânda olmaya ancak cemâl-i dil-rübâdan yeg
Degildür mihr-i enver giydüğü zerrîn-ķabâdan yeg
Tenezzül eylemez 'âşıqlara bir merħabâ itmez
Yine bir 'âşık incitmez anı bād-ı şabâdan yeg

27 [NAẒM] (AE: 17b, TS: 8b, SÜ:13a)

fe'îlâtün/fe'îlâtün/fe'îlün

Lebi mül çeşmi ħumâr kaşı hilâl
Anı medĥ itmede zebânum lâl
Nazar itmez baña ol serv-i sehî
O sebebden beni öldürdi melâl

28 [NAẒM] (AE: 17b, TS: 13a, SÜ: 6a)

fâ'îlâtün/fâ'îlâtün/fâ'îlâtün/fâ'îlün

Naķş-ı ħüsnüñ naķş iden Perverdigâr-ı bî-zevâl
Ĥüb taşvîr eylemiş ya'ni beşer itmek muĥâl
Leblerüñ mişlini eylesen eger benden su'âl
Ėonceyi bâğ içre gör oldur aña cânâ mişâl

29 [NAẒM] (AE: 17b, TS: 13b)

mef'ülü/fâ'îlâtü/mefâ'îlü/fâ'îlün

Yağmaya virdi 'aķlumı nâ-ķâr ol ince bel
Ĥayfâ ki ķoçmağa o beli ħiç irmez el
Ėek ħanķerüñi nâz ile cânâ yanuma gel
Gör genc-i 'âşkı sînemi başdan ayağa del

27c ol/o TS

28a iden/ider TS

28c muĥâl/maĥâl TS

290c yanuma/ķatıma TS

30 [NAZM] (AE: 18a, TS: 14a)

mef'ülü/mefâ'îlün/mef'ülü/mefâ'îlün

Ey serv-i hırāmānum ey meh-veş-i cemmāşum
 Tîrüne nişān itdüm bu sîne vü hem başum
 Ey kāküli ġājġājum ey mäh-ı hilāl kaşum
 Küyüñ rehine sepdüm dīdemden ağan yaşum

31 [NAZM] (AE: 18a, TS: 2b, SÜ:12b-13a)

mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

Yine bir dil-ber-i 'ālī-cenābe meyl ider gönlüm
 Leb-i la'li hayāliyle şarābe meyl ider gönlüm
 Cemāli fikri ile āfitābe meyl ider gönlüm
 O kākül haşretiyle müşġ-i nābe meyl ider gönlüm

32 [NAZM] (AE: 18b, TS: 2b, SÜ: 12a)

fā'îlātün/fā'îlātün/fā'îlātün/fā'îlün

'İd-i adhā ile 'ālem oldı şān Bāġ-ı İrem
 Merhābā itsün bizümle ol güzel kılsun kerem
 Her kaçan çıkısa kabā-yı sürh ile ol mäh-rū
 'Āşıkuñ kanına girmekdür murādı lā-cerem

33 [NAZM] (AE: 18b, TS: 5b, SÜ: 14b)

mef'ülü/mefâ'îlü/mefâ'îlü/fe'ülün

Cānum vireyim yoluña ey tāze cüvānum
 Bir büsecük ihsān ide ey āfet-i cānum
 Gel eyle terahhūm baña kim çıkmaġa cānum
 Bir zerre kadar kalmadı ey rüh-ı revānum

34 [NAẒM] (AE: 19a, TS: 9a)

mefâ'îlün/mefâ'îlün/fe'ülün

Yanar bağrum cüvânâ nite kim mûm
Benüm gibi kim ola bahtı bir şûm
Güzellerden vefâ gelmez bu demde
Yine sen ol Hüdâdan merhâmet um

35 [NAẒM] (AE: 19a, TS: 11b, SÜ:3b-4a)

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

Ṭutalı cevır ü cefâ semtini ol ebrûsı ham
Kalmadı üftâdelerde şabr iden ey hoş-ka-dem
Gül femüñ aña müşâbih olduğıcün ağlayup
Göncenüñ tâ şubha dek eksük degil çeşminde nem

36 [NAẒM] (AE: 19a, TS: 10a, SÜ: 10b)

mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

Ger irmezsem vişâlûñe lebi mül kaddi mevzûnum
Ser-â-ser 'alemi ğarq-âb ider bu çeşm-i pür-hûnum
Elif kaddimi dâl itdüñ cefâñ ile benüm şâhum
Günâhum n'idügin bilmem katuñda ruħı gül-gûnum

37 [NAẒM] (AE: 19b, TS: 3b, SÜ: 10a-b)

mef'ülü/fâ'ilâtü/mefâ'îlü/fâ'ilün

34b bahtı bir/bir bahtı TS

34c güzellerden vefâ gelmez bu demde/şimdi güzellerden vefâ gelmez TS

34d yine sen ol Hüdâdan merhâmet/merhâmet yine sen Hüdâdan TS

35b ka-dem/hurrem TS, SÜ

35c gül femüñ/dehenüñ TS, SÜ

35d eksük/eksik AE, TS

36d katuñda/katında TS, SÜ//ruħı/vech-i AE

Şâh olduñ ise toprağa mevşül degül misün
 Bay olduñ ise kaçre-i maḥzül degül misün
 Dünyâ evinde zevk u şafâ ḥübdur velî
 Rüz-ı cezâda Fârisî mes'ül degül misün

38 [NAẒM] (AE: 19b, TS: 9a)

fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün

'Aşkı ile eger virürsem cân
 Kabrûme gelsün ol meh-i tâbân
 Acıya belki 'âşıkını o dem
 Diye kim yazuk aña ol cânân

39 [NAẒM] (AE: 19b, TS: 10b)

fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün

Çekerem cevri-yâri ben her an
 Yüzüme bakmadı o meh bir an
 Muşhaf-ı ḥüsnine nazar kılalı
 Fârisî her zemân oğur Kur'an

40 [NAẒM] (AE: 19b, TS: 12b)

fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün

Lebleri sükkerine 'aşk olsun
 Kâküli 'anberine 'aşk olsun
 'Āşığı bir dem içre mürde ider
 Müjesi ḥançerine 'aşk olsun

41 [NAẒM] (AE: 20a, TS: 12b, SÜ: 9b)

mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün

37a toprağa mevşül/bir kırnı toprak TS, SÜ

37b maḥzül/nâ-pâk TS, SÜ

37c ḥübdur velî/ḥoşdur ammâ velî TS, SÜ

39a ben/- TS

Nâşîḡ bizi men' eyleme gel meyle cüvândan
 Mey ğam giderür vaz geçemem meyl-i cüvândan
 Ben sevdüğümüñ cennet-i küyinde gedâyem
 Hîç ayrıla mı âdem olan bâğ-ı cinândan

42 [NAẒM] (AE: 20a, TS: 5b, SÜ: 14b-15a)

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

Halk-ı 'âlem kimi bengî kimisi efyün ile
 Şol benüm pākîze göñlüm dâ'imâ maḡbûb ile
 Kimi mecnûndur kimi cām-ı mey-i gül-gün ile
 Fârisînüñ derdi ammâ dil-ber-i merġûb ile

43 [NAẒM] (AE: 20b, TS: 7b, SÜ: 15a)

fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün

Cür'a-veş ḡalmuşam ayağda âh
 Dest-res kimse olmadı eyvâh
 N'eyleyem tut ki 'âleme şâhem
 Yüzüme baḡmaz ol güzel yüzi mâh

44 [NAẒM] (AE: 20b, TS: 4a, SÜ: 16b)

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

Düşdi göñlüm 'aşḡ ola dünyâda iki nesneye
 Gül gibi cām-ı şarâba bir de âvâz-ı neye
 Hüb dil-ber sevmenüñ de 'âlemi vardur deyü
 Yolına ḡarc eyledüm mâlumu girdüm ḡırḡaya

41c cennet-i küyinde gedâyem/küy-i gedası iken ey şüfî TS, SÜ

42c kimi/kimisi TS, SÜ

43a ḡalmuşam ayağda/ayağda ḡaldum nidem TS, SÜ

43d güzel yüzi/gözi yüzi AE

44a düşdi göñlüm/- TS, SÜ

44b cām-ı şarâba bir de/cām-ı meye bir daḡı TS, SÜ

45 [NAZM] (AE: 20b, TS: 7b)

mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

Ezelden mest-i 'aşkam 'aşk ile geldüm bugün dehre
Anuñçün beñzedi çeşmünden akan yaşlarum nehre
Yeter çekdüm cefâñı tākātum kalmadı hîç şabra
Terahhüm vaqtidür ey gül-'izār u āf-tāb-çehre

46 [NAZM] (AE: 21a, TS: 8a, SÜ: 18a-b)

fe'ilātün/mefâ'ilün/fe'ilün

Seveli sen nigârı ben haste
Kalmışam zār şöyle dem-beste
Şöyle urdı baña müjeñ tîri
Gören anı didi ki ey şaste

47 [NAZM] (AE: 21a, TS: 9a, SÜ: 9a)

fâ'ilātün/fâ'ilātün/fâ'ilātün/fâ'ilün

Düşdi göñlüm yine bir nāzük-edā meh-pāreye
Hasretinden bir 'aceb derd oldı ben bî-çāreye
Nice itsem arz hālüm ben o zülfi kareye
Hîç tenezzül ide mi ol ben gibi āvāreye

48 [NAZM] (AE: 21a, TS: 9a)

müstef'ilün/müstef'ilün

45b yaşlarum nehre/yaşlar bahre TS

46a seveli sen nigârı ben haste/seveli yâri ben dil-haste TS, SÜ

46d anı/âdem TS, SÜ

47a nāzük-edā/- TS, SÜ

47b hasretinden/- TS, SÜ

47c 'arz hālüm ben/hālümi 'arz TS, SÜ

Yâr ola cevri az ola
Her dem işi nâz olmasa
Hem hüsniyle mümtâz ola
Kimseyle hem-râz olmasa

49 [NAẒM] (AE: 21b, TS: 12a)

mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

Ne derdüñ vardur ey dil kākül-i dil-berle her demde
O seyrân u şafâda sen yatarsuñ hâriş-i ğamda
Ser-i zülfi ruĥı üstünde ol mihr-i dıraĥşānuñ
Yatur bir zāġ-ı esveddür ĥarīm-i bāġ-ı ĥurremde

50 [NAẒM] (AE: 21b, TS: 12b, SÜ: 6a)

fe'îlâtün/mefâ'îlün/fe'îlün

Māh-rū dil-rübāya aldanma
Tîz ġurüb eyler aya aldanma
Ĥüsni içinde olursa Yūsuf-veş
Bî-vefâ pür-cefāya aldanma

51 [NAẒM] (AE: 21b, TS13a)

fe'îlâtün/mefâ'îlün/fe'îlün

Mübtelāyem cemāl-i dil-dāre
Dil-i bî-çāre ise pür-pāre
Bilmez ol bir řabīb-i ĥāzık kim
Bir 'ilāc eyle deyü yalvare

48a Yâr ola cevri az ola/Yâr olsa cevri az olsa TS

48c hem ĥüsni ile mümtâz ola/ĥüsni ile hem mümtâz olsa TS

49b yatarsuñ hâriş/yatasın ĥâr TS

49c ser-i zülfi ruĥı üstünde ol mihr-i dıraĥşānuñ/ruĥı üstünde zülfi siyehi ol mihr-i raĥşānuñ TS

49d ĥarīm-i bāġ-ı ĥurremde/ki zenc olmuş da pür-demde TS

52 [NAZM] (AE: 22a, TS: 13b)

fe'ılātün/mefā'ılün/fe'ılün

Sende hüsniñ metā'ı bî-ħadde
 Yaraşur ol hüsünde ol ĩadde
 Beñzer ebr-i siyehde mihr ü mehe
 Rû-yı pāküñ ĩabā-yı esvedde

53 [NAZM] (AE: 22a, TS: 13b)

mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

Kenār-ı ābda sāķī şarāb-ı erguvān olsa
 Açılsa gönlümüz bir hūb-şüret nev-cüvān olsa
 Olupdur ĩudret-i ĩaķla ser-ā-ser arz zümüröd-reng
 Şalınsa sebze-zār içinde bir serv-i ĩemān olsa

54 [NAZM] (AE: 22a, TS: 13b)

mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün

Nihāle serv-ħaddüñdür müşābih
 Gül-i ĩamrāya ĩaddüñdür müşābih
 Ya bismi'llāh ya gökde hilāle
 Senüñ ol iki meddüñdür müşābih

55 [NAZM] (AE: 22a, TS: 14a)

mef'ülü/mā'ılātün/mef'ülü/fā'ılātün

İbret gözüyle baķsañ deyhür olur nümüne
 Āħır şebāt yokdur zīrā ki bā-süküne
 Aldanma bāķıl olup emlak-ı dehr-i düne
 Ālöd ider serini bil kim ĩubār-ı hüne

53d içinde/içre TS

54a nihāle serv-ħaddüñdür/serv-i şimşāde ĩaddüñdür TS

55b bā-süküne/dehr-i düne AE

56 [NAẒM] (AE: 22b, TS: 8a)

fe‘ilâtün/mefâ‘il ün/fe‘ilün

Aldı gönlümi bir ruḥı sâde
 Nesl-i âdem degül perî-zâde
 Defterine yazar nice ‘uşşâkı
 Unudulmuş hemân ben üftâde

57 [NAẒM] (AE: 22b)

fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün

Her kişi zevk eyledi bir yâr-i hoş-reftâr ile
 Ben gedâ kaldum hemân ğam-ḥânedede biñ zâr ile
 Şihḥat u seyrân gerekmez baña dil-bersüz bugün
 Olmadum hem-dem cihânda bir yüzi gül-zâr ile

58 [NAẒM] (AE: 22b)

fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilün

Dil-ber aġyâr ile çıkdı yine seyr-i çemene
 Dîdeler anuñ içün döndi ‘aķıķ-i Yemene
 Ḥâr ile hem-dem olup gezme didüm bî-pâyân
 İtmedi sözüm eşer ol bedeni yâsemene

59 [NAẒM] (SÜ: 7b)

mef‘ülü/fâ‘ilâtü/mefâ‘ilü/fâ‘ilün

Ol iki ḥâl o Yüsuf-cemâlde
 Baġlar göñülleri dâ’im vebâlde
 Belüñe kimi kıl didi kimisi yoķ didi
 Kaldı bu ḥalk kıyâmete dek kıl u kâlde

56a aldı gönlümi/gönlümi aldı AE

59a-b Vezin tutmuyor.

60 [NAZM] (AE: 23a, TS: 2b, SÜ: 3a)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

Muşhaf-ı hüsnünde iki kaşuñ iki rā gibi
 Ol ruhuñ üstinde müyuñ'anber-i sārā gibi
 Sen тұrurken meyl ider mi kimseye gönüm benüm
 Yoluña qurbān ola niçe güzel hūrā gibi

61 [NAZM] (AE: 23a, TS: 3a, SÜ: 17a)

mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün

Seni şun'-i Hudā ey yār bir şāhib-cemāl itdi
 Beni 'aşkuñla rüsvā-yı cihān u bī-mecāl itdi
 Seni fenn-i cefāda bir cüvān-ı pür-kemāl itdi
 Beni şabr u niyāz ile elif qaddümi dāl itdi

62 [NAZM] (AE: 23b, TS: 3b, SÜ: 10a)

mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün

Bugün bir serv-quad gördüm giyer dülbend-i āl egri
 Baqar 'uşşāqına geh geh o yār-ı nev-nihāl egri
 'Aqıllar alıcı şūh-ı cihāndur 'aqlumı aldı
 Lebi mül ruqları gül qaşları iki hilāl egri

63 [NAZM] (AE: 23b, TS: 7b, SÜ: 10a)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

60a hüsnünde/hüsniñe TS, SÜ

61a seni şun'-i Hudā ey yār/Hudā çün seni ey yārüm ki TS, SÜ

61c AE nüshasında 4.mısra olarak verilmiştir.

61d beni/benüm AE

61d AE nüshasında 3.mısra olarak verilmiştir.

62a dülbend-i āl/dülbendi TS/dülbendini SÜ

62b nev-nihāl/gönce-fem TS, SÜ

62c 'aқıllar alıcı şūh-ı cihāndur/'aқıl alıcı ancaқ ol nideyim TS, SÜ

62d hilāl/kemān SÜ

‘Âşıkam ben çekdügüm bilmez ne bilsün ol perî
 Her gice zâr itdügüm bilmez ne bilsün ol perî
 Gayrılarla şalınur her dem o yâr-ı pür-cefâ
 Yolına cân virdügüm bilmez ne bilsün ol perî

64 [NAẒM] (AE: 23b, TS: 9a)

mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/fe‘ülün

Getür sâķī bize mey pür kabağı
 Geçürmez baña beg paşa yasağı
 Baña va‘z itme ey şūfî-i bed-baht
 İder mi meyden âdem hiç ferâğı

65 [NAẒM] (AE: 24a, TS: 12a, SÜ: 5b)

fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün

Âh kim bilmezdi dil ‘aşk-ı cüvânân semtini
 Ugrayup bir derde gözler küy-i cânân semtini
 Tâlib olmuş vaşl-ı yâre tutmuş efgân semtini
 Arayup vuşlat diler hürşîd-i rahşân semtini

66 [NAẒM] (AE: 24a, TS: 12a, SÜ: 5b)

mef‘ülü/fâ‘ilâtü/mefâ‘ilü/fâ‘ilün

Bülbül ki gönceye aç a rāz-ı nihānını
 Yüzini döndürüp aña açmaz dehānını
 ‘Âşık da ‘aşkınu aç cānānına eger
 Baķmaz yüzine teng ider aña cihānını

63a ben çekdügüm/çekdügümi TS, SÜ

64a mey pür kabağı/cām u ayağı AE

64c ey/sen TS

65c t̄alib olmuş/bülbül-i dil SÜ

65d diler/diyü SÜ

66a nihānını/pinhānını TS, SÜ

66b döndürüp/dönüp SÜ

67 [NAẒM] (AE: 24a, TS: 13a)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

Ey cihānuñ nev-cüvānı milk-i hüsnuñ hārisi
 'Āşık olmuşdur cemālūñe bu dünyā yarısı
 Ger şorarsañ 'āşık-ı dil-ħasteñi ey mäh-rū
 Bī-edeblikdür dimek bī-çāre bendeñ Fārisī

[KIT'ALAR]

1 [KİT'A] (AE: 3b, TS: 11a, SÜ: 4b)

müstef'ilün/müstef'ilün

- 1 Bir dāne güldür ol 'izār
Sende eyā mäh-ı bülend
- 2 Dem-sāz olamaz āhuma
Neydeki āvāz-ı bülend
- 3 Kaddüñe nisbetdür hemān
Dünyāda serv-i ser-bülend

2 [KİT'A] (AE: 18a, TS: 13b)

fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

Günde biñ vuşlatına toymaz iken
 Beni dūr itdi felek bir nice sāl

Çekmeg ile sitem -i dil-dārı
 Olmuşam şimdi diger-gün aħvāl

1/1b eyā mäh-ı bülend/ey mäh-ı ser-bülend TS, SÜ

1/2a olamaz/olur mı AE

1/2b neydeki/neylerde AE

2a biñ vuşlatına/biñ kat vişale TS

2b dūr itdi felek/devrān ayırdı TS

2c sitem/firāk TS

[RUBĀ'ĪLER]

1 [RUBĀ'Ī] (AE: 20a, TS: 14a)

mef'ülü/mefā'ilün/mefā'ilün/Fa'

Ey peyk-i şabā haber getürdüñ şehden
Ol kāküli ca'd hāli hindū mehden
Ey mürde cisim yine sen ihyā olduñ
Şol Īsī-nefes gelince ol dergehden

MÜFREDĀT

Ḥarfü'l-Elif*

1 (AE: 24b, TS:15b)

fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilün)

Yoluña eşküm döküp şuladuğum ey dil-rübā
Şimdi yanuñda olupdur gibi heb bunlar hebā

Ḥarfü'l-Bā

2 (AE: 24b, TS: 15b)

fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilün

Dīdeler cāmum durur eşküm şarāb
Āh-ı zārumdur baña çeng ü rebāb

Ḥarfü't-Tā

3 (AE: 24b, TS15b)

mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

Göñül mülkini ğam itdi ḥasāret
Kerem kılanı sen eyle 'imāret

* Müfredlerdeki 'Ḥarfü'l-Elif' şeklindeki sıralama sadece TS nüshasında var.

1b heb bunlar/bunlar heb AE

2b çeng/ceng TS

Harfû's-Sâ

4 (AE: 24b, TS15b)

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

İtmesün serv-i sehî kıddüñle baḡs
Kılmasunlar läleler ḡaddüñle baḡs

Harfû'l-Cīm

5 (AE: 24b, TS: 15b)

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

Naḡd-i eşküm yolına itdürdi ḡarc
Bir yalın yüzli cüvân destârı kec

Harfû'l-Ḥâ

6 (AE: 25a, TS: 15b)

fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün

Kime şekvâ idem ol rüyı melîḡ
Baña zulm eyledi kim zulm-i şariḡ

Harf'ül-ḡâ

7 (AE: 25a, TS: 15b)

fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün

Geçürürdüm raḡibi bulsam sîḡ
Beni geçmiş o yâre başına mîḡ

Harfû'd-Dāl

8 (AE: 25a, TS: 15b)

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

Çekdügüm hercâyiden cev̄r ü cefâlar el-meded
Kâbil-i taqrîr degül bî-ḥadd ü gâye lâ-yu'ad

Ḥarfü'z-Zâl

9 (AE: 25a, TS: 16a)

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

Leblerüñ cüllâb ü şükkerden lezîz

Belki cennet içre kevşerden lezîz

Ḥarfü'r-Râ

10 (AE:25a, TS: 16a)

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

Her kaçan ol nev-cüvân taşra çıkar

Bakışup ardınca nice cân çıkar

Ḥarfü'z-Zâ

11 (AE: 25a, TS: 16a)

mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün

Gönül murğın şikâr eyler dem-â-dem ol gözi şebbâz

Bilür bilmezlenür ammâ ki ider şîve ile nâz

Ḥarfü's-Sîn

12 (AE: 25b, TS:16a)

mefâ'ilün/mefâ'ilün

Raķîbe meylüñi gel kes

Ya andan geç ya başum kes

8a çekdügün hercâyiden cev̄r ü cefâlar el-meded/hercâyiden çekdicegüm cev̄r-i
cefâ-yı derd-mendTS

8b kâbil-i taqrîr/taqrîre kâbil TS

9b cennet içre/cennetdeki TS

Ḥarfü'ş-Şīn

13 (AE: 25b, TS: 16a)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

Gör cüvānı ğayre meyli var imiş
Ben anı şandım ki yār aġyār imiş

Ḥarfü'ş-Şād

14 (AE: 25b, TS:16a)

mefā'ilün/fe'ilātün/mefā'ilün/fe'ilün

Güzel bi-ḥaqq-ı hümayün -ı süre-i ihlāş
Ne var bu firqat odundan beni gel eyle ḥalāş

Ḥarfü'd-Dād

15(AE: 25b, TS: 16a)

fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

Baňa bir büse vir ey meh-rū qarż
Şoň ucı cānumı idem saňa 'arż

Ḥarfü't-Ṭā

16 (AE: 25b, TS: 16a)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

Gül yanında sünbüle beňzer o ḥaṭ
Yoḥsa kudretten yazılmışdur o ḥaṭ

Ḥarfü'l-Hā

17 (AE: 25b)

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

14a hümayün/- TS

14b ne var bu firqat odundan beni gel/beni bu firqat odundan ne var TS

Ṭālî'imden mi şikâyet eyleşem benden mi âh
Mağşada meyl ile nâ'il luṭf-ı İlâh

18 (AE: 26a)

fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün

Niyyetüm hıdmet idi şalṭanat u devletüme
Çalışur hâsid-i bed-hâh benüm nikbetüme

Kaynakça

- AK, Coşkun (2001), *Şair Padişahlar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- AKKUŞ, Metin (2018), *Nef'î Dîvânı*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> (E.T.: 25.09.2018).
- EMECEN, Feridun (2007), "Osman II", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 33, s.453-456.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (1976), "II. Sultan Osman'ın Şehadeti", *Atsız Armağanı*, İstanbul: Ötüken Yayınevi, s.187-256.
- İPEKTEN, Haluk (1994), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İSEN, Mustafa (1993), *Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İSEN, Mustafa-A. Fuat Bilkan (1997), *Sultan Şairler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İSPİRLİ, Serhan Alkan-Ferdi Kiremitçi (2004), "Sultan II. Osman ve Şiiri", *Ejos-Elektronic Journal of Oriental Studies*, no. 7, s.1-20.
- KARAKÖSE, Saadet (2017), *Nev'î-zâde Atâyî Dîvânı*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55734,nevi-zade-atayi-divanipdf.pdf?0> (E.T.: 25.09.2018).
- KESKİNKILIÇ, Esra (1999), *Sultan II. Osman*, İstanbul: Şûle Yayınları.
- KILIÇ, Esra (2011), *Sultan II. Osman'ın Siyasi Hayatı*, Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.

KOÇU, Reşat Ekrem (2016), *Âşık ve Şair Padişahlar*, İstanbul: Doğan Kitap.

MACİT, Muhsin (1996), *Dîvân Şiirinde Âhenk Unsurları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

SAKAOĞLU, Necdet (1999), "Osman II (Genç)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 2, Yapı Kredi Yayınları, s. 395-398.

ŞARDAĞ, Rüşti (1982), *Şair Sultanlar*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.